

Univerzita Karlova
právnícká fakulta
katedra trestního práva

**PORUŠOVÁNÍ PŘEDPISŮ O OBĚHU ZBOŽÍ VE STYKU
S CIZINOU Z HLEDISKA TRESTNÍHO PRÁVA**

Praha, 2007

.....

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracoval samostatně a vyznačil jsem v ní všechny prameny, které byly v práci použity.

Červen 2007

.....

vlastnoruční podpis

Mgr. Ladislav Šubr, Praha 9, Poděbradská 588

jméno a adresa

OBSAH

	str.
I. ÚVOD	3 - 10
II. CLO	11 - 37
II. 1. Historický vývoj	11 - 18
II. 2. Clo jako kategorie finančního práva	18 - 21
II. 3. Celní řízení	22 - 28
II. 4. Platná právní úprava	28 - 37
III. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE CELNÍCH A BEZPEČNOSTNÍCH ORGÁNŮ	38 - 43
IV. NĚKTERÉ TRESTNĚ PRÁVNÍ ASPEKTY ČINNOSTI CELNÍCH ORGÁNŮ	44 - 45
IV. 1. Zpracování osobních údajů	44 - 46
IV. 2. Oprávnění požadovat prokázání totožnosti a zajišťovacích opatření	46 - 48
IV. 3. Zajišťovací opatření	48 - 50
IV. 4. Operativně pátrací prostředky	50 - 54
IV. 5. Donucovací prostředky	54 - 55
V. CELNÍ DELIKVENCE	56 - 62
VI. TRESTNĚ PRÁVNÍ ÚPRAVA	63 - 89
VI. 1. Porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou	63 - 72
VI. 2. Porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi	72 - 80
VI. 3. Trestněprávní úprava v návrhu na rekodifikaci trestního zákoníku	81 - 89
VII. KOMPARACE SE ZAHRANIČNÍMI KONCEPCEMI	90 - 95
VII. 1. Německá koncepce trestního postihu	90 - 93
VII. 2. Ruská koncepce trestního postihu	93 - 95
VIII. ZÁVĚR	96 - 98

I. KAPITOLA

ÚVOD

Regulace zahraničních styků a obchodu byla vždy důležitým politickým prostředkem. Má velmi důležitý společenský význam. Již v dávnověku vyrůstala na křižovatkách obchodních cest střediska civilizace a kultury. Různé národy získávaly ze zahraničních cest a obchodu všestranný prospěch, na zámořském obchodu závisela moc a bohatství imperií, byly získávány nejen značné majetkové hodnoty, ale i významné informace o životě, technice a kultuře dalekých krajů, které bylo možno zužitkovat k vlastnímu, skupinovému či národnímu prospěchu.

Vladaři umožňovali zahraniční obchod svým lidem a za dovoz, průvoz a vývoz vybírali různé poplatky. Ve starověku a středověku patřilo clo – poplatek za dovoz a tranzit – k tzv. královským regálům. Výhradní právo vybírat clo měl panovník, který určoval, kolik za které zboží je třeba zaplatit a povoloval úlevy z placení. Později po vzniku rozdrobených feudálních státek si právo vybírat clo postupně přisvojovala šlechta, některá města a kláštery. Účinná regulace oběhu zboží ve styku s cizinou je tedy věčnou otázkou.

Na našem území vzhledem k výhodné zeměpisné poloze, kde procházely důležité obchodní cesty jako Jantarová cesta, Zlatá stezka na trase jih - sever apod., začalo být vybíráno clo poměrně brzy. Jsou dochovány informace o vybírání cla u některých hradů Velkomoravské říše, a později zejména v českém státě za Přemyslovců. Cla byla vybírána především jako tranzitní až po dosažení určitého místa, zpravidla některého

z větších měst ve vnitrozemí. Z takových vnitrozemských míst se stalo nejznámější tržiště umístěné v Týnském dvoře v Praze, kde bylo od poloviny XIV. století soustředěno vybírání veškerého cla za zboží procházející územím Čech. Tehdejší název pro clo „Ungelt“ se stalo symbolem pro místní označení pro lokalitu, kde se clo vybíralo. Výsadní postavení Prahy pro vybírání cla trvalo až do poloviny XVI. století, kdy došlo k rozšíření sítě celních stanov i na další města, a to nejen na města královská.^{x)}

V souvislosti s právem vybírat clo byly vydávány různé předpisy upravující i vydávání licencí – výhradního práva dovážet, vyvážet a provážet určité zboží. Tyto předpisy se postupem času stále zdokonalovaly, konkretizovaly podle požadavků rozvoje politických a hospodářských zájmů a přizpůsobovaly úpravám zainteresovaných států či soustátí, Tak kupř. k určitému sjednocení u nás došlo až v rámci tereziánských reforem v sedmdesátých letech XVIII. Století. Před tím kupř. na území Německa platilo více než 1750 celních tarifů a systémů, v Rakousku si každá země vybírala clo podle vlastních předpisů. Byly vybudovány profesní obory výběřčích – celníků.

V současné době patří celní právo k určité autonomní oblasti finančního práva, souvisí však i s jinými obory práva: obchodním, občanským, resp. správním. Souvisí i s právem trestním, vzhledem k společenské závažnosti následků porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou a zajištění bezpečnosti a pořádku uvnitř každého státu. Zde však výhradně platí použití trestního práva až na posledním místě, kde aplikace jiných norem by se minula účinkem.

Výstižně je popsán tento účel v § 124 TZ, který je

^{x)} Bakes M. a kol.: Finanční právo, C.H.Beck.; 2006 s. 404

obsažen v trestním zákoně již značnou dobu, který chrání společenské zájmy hospodářské, zdravotnické, kulturní, bezpečnostní, veterinární apod., pokud by mohly být ohroženy nekontrolovaným pohybem zboží přes státní hranici. Této široké škále chráněných zájmů odpovídá blanketní forma tohoto zákonného ustanovení.

Komentář k trestnímu zákonu ^{x)} dále zdůrazňuje, že jde o jednu z nejdůležitějších trestně právních norem, o čemž svědčí i její zařazení mezi trestné činy hospodářské, a nikoliv mezi finanční kriminalitu, jak by se mohlo zdát. (Teoretické hodnocení – zejména z kriminologického hlediska ^{xx)} – které skutkové podstaty trestných činů by měly být zařazovány do různých podskupin ekonomické kriminality, postrádá mimo jiné jakékoliv kritérium, a tím i v podstatě praktický smysl).

Komentář dále odůvodňuje blanketní formu tohoto zákonného ustanovení tím, že odkazuje na nejrůznější často se měnící právní předpisy, aby nemuselo docházet také ke změn tohoto ustanovení TZ. Tato konstrukce odpovídá světovému trendu, kupř. německé trestní právo upravuje trestní postih společensky proměnlivých objektů trestných činů v tzv. vedlejších zákonech (Nebengesetze), které je možno snadněji novelizovat a trestní zákon tak zůstává stabilní, pokud možno obecnou právní normou, která zachovává jak tradice trestního práva, tak přispívá i k prevenci v budoucnu.

^{x)} Šámal P.Púry, Rizman.: Trestní zákon, komentář, díl II.
C.H.Beck 2004, s. 476

^{xx)} Novotný O. a kol.: Kriminologie, ASPI, 2004, s. 263

Podle stupně politické a ekonomické naléhavosti se odvíjí i aplikace tohoto zákonného ustanovení (§ 124 TZ). V minulosti plánovaného hospodářství v rámci RVHP mělo prakticky zanedbatelný charakter, neboť vývoz a dovoz provozovaly výlučně státní podniky zahraničního obchodu. Po zahájení tržního hospodářství se projevíly nové formy porušování chráněných zájmů, takže byly v trestním zákoně zavedeny novely citovaného zákonného ustanovení.

V první řadě se projevila nutnost kontroly zboží a technologií, které mají strategický význam a jsou proto podrobeny zvláštnímu kontrolnímu režimu. Již v roce 1949 byl původně sedmi západními státy založen Koordinační výbor pro mnohostrannou strategickou vývozní kontrolu (COCOM). V roce 1989 bylo již účastníky sedmnáct států. Česká republika nebyla nikdy členem tohoto mezinárodního seskupení, nejsme ani zemí podléhající zákazu kontrolního režimu (proscribe destination). Kontrola zboží a technologií je prováděna v rámci udělování licence k vývozu. Za zboží a technologií, podléhající zvláštnímu kontrolnímu režimu platí oblast atomové energetiky, vojenských zařízení, včetně letadel a bomb aj. V současné době jsou podmínky oběhu tohoto strategického zboží a technologií upraveny zákonem č. 21/1997 Sb. O kontrole vývozu a dovozu zboží a technologií podléhajících mezinárodním kontrolním režimům, společně s prováděcí vyhláškou č. 204/2004 Sb. Seznam kontrolovaného zboží obsahuje vyhláška č. 397/2004 Sb. Novely označené §§ 124a až 124f TZ konkretizují trestní postih takovýchto jednání. Zásadně je zachována blanketní forma těchto norem.

Základní vliv na změny právní úpravy mají mezinárodní závazky státu, zejména pak plynoucí ze smluv a norem Evropského Společenství.

Mezinárodní normy a dokumenty vycházejí z principů demokracie, které rozvíjejí a utužují. Proto jejich konstrukce je obecnější a komplexnější. Cíle právní úpravy v rámci harmonizace právních řádů evropských zemí jsou jasně a srozumitelně dány. Cílem Evropského společenství bylo vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva; ^{x)} (Area of Freedom, Security and Justice). Evropské státy pocítovaly nutnost vytvořit platformu společného zájmu jak v ekonomice, tak i obraně proti naléhavé hrozbě nových projevů závažné trestné činnosti, která snadno překračuje hranice států a někdy je cílena do jiných teritorií (mezinárodní organizovaný zločin). Prostor svobody, bezpečnosti a práva, respektive spravedlnosti zahrnuje ochranu všech práv občanů, zdraví, bezpečnosti, ale i bezpečnosti spotřebitelů, bezpečnosti na moři, ochranu zdravého životního prostředí, služeb v obecném či specifickém smyslu, zabezpečení plynulých dodávek určitých produktů a další formy uspokojování potřeb občanů (viz Dokument ze zasedání Evropské rady v Nice v prosinci 2000). Pojetí a vysvětlení pojmu prostoru svobody, bezpečnosti a práva bylo blíže vysvětleno v Amsterdamské smlouvě o Evropské Unii v článku 2 ^{xx)}.

^{x)} blíže viz Fiala P., Píknová M.: Evropská Unie, Brno CDK, 2003, s. 107 a další

^{xx)} Partussi A.: Police cooperation among member states of European Union as an instrument of space of freedom, security and justice, CEPOL, Vilnius, říjen 2002

Utváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva se v podstatě uskutečňuje ve dvou rozdílných, avšak vzájemně propojených rovinách:

- a) na prvním místě všechny významové aspekty realizace tohoto využívání všech základních práv v rámci Evropské Unie,
- b) na dalším místě obsahuje jeden z klíčových požadavků a předpokladů pro vybudování volného vnitřního trhu, s kterým je spojen volný pohyb osob.^{x)}

Jako důsledek tohoto snažení je potřeba paralelně zajistit bezpečnost pro všechny občany, což vyžaduje, aby byla přijata nezbytná opatření vyžadující zvýšené zajištění bezpečnosti, zejména na úseku vnějších hranic Unie. Tato opatření musí respektovat zásady ochrany základních lidských práv a svobod a zejména princip „právního státu“ v souladu s článkem 6 Smlouvy o Evropské Unii a články 12 a 13 Smlouvy o založení Evropského společenství. Prostor svobody představuje zajištění volného pohybu osob na základě Schengenských dohod (z roku 1985 a 1990 o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích). Tyto dohody neplatí pro všechny státy Evropského společenství, pro náš stát budou závazné příštího roku. Do schengenské spolupráce bylo do roku 2003 zapojeno 13 států,^{xx)} jejich počet stále narůstá, některé státy přijaly pouze některá opatření na základě tzv. *acquis* (postupné budování základu přístupu).

^{x)} Týč V.: Základní práva Evropského společenství pro ekonomy, Linde, 1999 s. 222

^{xx)} Pikna B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu, Linde, 2006, s. 127 a další

Celková problematika jeví se jako velmi složitá – vysvětlení vzájemné návaznosti mezi komunitární a mezivládní spoluprací tzv. mezi prvním a třetím pilířem, je vysvětlena v různých literárních pramenech a přesahuje rámec této práce. Proto uvádím jen stručné odkazy, které mají praktický význam pro řešení problematiky této práce.^{x)}

Při kontrole přes hranice by se mělo používat pokud možno jednotných standardů, což vyžaduje co nejtěsnější přiblížení respektive sjednocení celních předpisů a norem souvisejících. Již delší dobu se rozvíjí všestranná mezinárodní spolupráce v legislativní, organizační a další činnosti, jsou přehodnocovány tradiční přístupy řešení této problematiky v rámci evropské spolupráce.

Účinný trestní postih porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou vyžaduje samozřejmě mezinárodní spolupráci i na poli bezpečnostním a justičním.

Řešení vybrané problematiky je v současné době aktuální a náročný úkol. Dosavadní snahy o řešení se projevovaly převážně v sledování sektorových zájmů, avšak je zapotřebí komplexní

^{x)} Balga J. a kol.: Acquis Schengen, Bratislava, 2001, ASP
Culen D. Monar J. Myers P.: Cooperation in
Justice and Home Affairs, An
Evaluation of the Third Pillar in Practice,
European University, Press 23/1996, sv.23

Neústupná L. a kol.: Evropské společenství jednotný trh,
společné politiky (EHS) koordinace politik,
systém orgánů, právo, Praha, Prospectum,
1992

Pomahač R.: Evropské právo – stručný přehled, Praha,
Karolinum 2003

Šturma P. a kol.: Mezinárodní právo na přelomu tisíciletí, UK
Praha, C.H. Beck aj.

hodnocení stávající právní úpravy, porovnání se zahraničními a dosáhnout organickou propojenost dosavadních sektorově zpracovaných úseků do jednoho celku. To je vyjádřením zaměřenosti trendu v celé komplexní šíři k realizaci cíle Evropské Unie na „vybudování prostoru svobody, bezpečnosti a práva“.

II. KAPITOLA

CLO

Zákonné ustanovení § 124 TZ je – jak již bylo řečeno – blanketní normou, která odkazuje na jiné speciální právní předpisy, především na celní zákon. Ten spadá do oboru finančního práva, takže je nutno k objasnění výchozích pojmů sáhnout do teorie finančního práva.

II. 1. Historický vývoj

Historicky předcházelo clo vybírání mýta, což byla dávka vybíraná za překročení určitých pozemků, mostů a přístupů do obchodních cest a křižovatek. Mýto vybírali vlastníci pozemků nebo přístupů, kteří je přenášeli na své výběrčí.

Mýtné tak mělo soukromoprávní charakter, kdežto clo je dávkou veřejnou, jejíž výtěžek plynul vždy do rukou panovníka, místního suveréna či státu. Vybíráním cla byly pověřovány osoby pověřené panovníkem či státní úředníci. Rozhodným základem pro vyměření cla bylo vždy překročení či přechod zboží přes určité hranice než za použití určité cesty či jiné komunikace pro přepravu zboží.

Vybírání cla bylo zdokumentováno již v antickém Řecku a Římě. Největší příjmy byly získávány ze zámořského obchodu. Většinou bylo clo vybíráno za tranzit určitým přístavem nebo městem, nikoliv však za dovoz, průvoz či vývoz zboží, kde by základem bylo určení hodnoty přepravovaného zboží.

Vybírání cla bylo regulováno celním řízením. Z archeologických nálezů lze bezpečně usuzovat na velmi čilý obchodní styk se zahraničím, respektive na průchod obchodních karavan přes naše

území. Ze staré doby se zachoval i jeden z nejstarších celních řádů tzv. Raffelstettenský statut z roku 903 až 906. V průběhu staletí byl vydán značný počet celních řádů, z nichž se většina nezachovala. Přesto však je znám celní řád knížete Spytihněva z roku 1061, podle něhož se vybíralo clo z průvozu po Labi, výběrčí místo byly Litoměřice.

K jisté reorganizaci celnictví přikročil až Ferdinand I. Habsburský v první polovině XVI. století, který ve snaze zabránit dalšímu úpadku státních financí vydal roku 1558 Celní mandát, kterým zavedl placení cla nejen v Praze, ale i jinde. Tento celní řád zavedl i systematické vybírání vývozního cla, které předtím bylo vybíráno jen sporadicky. Po odstranění absolutní panovnické moci se na přelomu 18. a 19. století začaly vytvářet nové státní orgány, avšak na rozvoji finanční správy nebyl příliš výrazný veřejný zájem. V Rakousku se roku 1848 dosavadní dvorská komora přeměnila na ministerstvo. To mělo na starosti i celní politiku. Celní správu zajišťovaly zvláštní celní úřady, což přetrvalo až do konce roku 1938.

Po roce 1945 vykonávaly finanční správu ty orgány, které u nás působily před rokem 1938, pouze postupně docházelo ke změnám. Do celní politiky se promítaly závazky z mezinárodních či dvoustranných smluv, kupříkladu s Itálií a Francií. Celní politika však nebyla jednotná. Organizace celních orgánů rovněž navázala na stav před rokem 1938.

Změna nastala obdobně jako u místních finančních správ až v roce 1949. Od 1. 3. 1949 byla vytvořena u finančních referátů krajských národních výborů a okresních národních výborů zvláštní celní oddělení. Systém a řízení celní politiky se přespříliš neosvědčily. Od roku 1952 s uplatňováním monopolu zahraničního obchodu byl vytvořen nový systém správy na úseku

celnictví. Ústředním orgánem ve věcech celních se stalo ministerstvo zahraničního obchodu a jeho samostatná složka Ústřední celní správa, která řídila jednotlivé celnice. Po vzniku československé federace v roce 1969 zůstal zachován systém začlenění celních orgánů ve struktuře ministerstva zahraničního obchodu, mezi Ústřední správou a celnice byl zařazen republikový článek, a sice celní ředitelství pro každou z obou republik. Změny ve společnosti a následně i v systému ústředních orgánů státní správy po roce 1989 vedly ke zrušení ministerstva zahraničního obchodu a celní agenda byla zařazena zpět do resortu ministerstva financí.

Z celních zákonů je nutno se zmínit o zákoně 44/1974 Sb., který zachovával postavení Ústřední celní správy jako zvláštní složky Federálního ministerstva zahraničního obchodu. Úkolem byl rozvoj státního monopolu. V roce 1993 byl vydán zákon číslo 13/1993 Sb., podle něhož se řízení před celními orgány řídilo správními předpisy ve smyslu zákona číslo 71/1967 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Teprve novelou provedenou zákonem číslo 113/1997 Sb., se celní řízení stalo řízením daňovým, které se řídilo zákonem číslo 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků ve znění dalších předpisů. V roce 2000 byl celní zákon opět novelizován, a to na zákonem číslo 63/2000 Sb., jehož důvodem byla ochrana domácích odvětví před dovoženými výrobky prostřednictvím vyrovnávacích cel, zejména na výrobky, na které byla v zahraničí poskytnuta zakázaná nebo napadnutelná subvence. Další významnou novelou byl zákon číslo 1/2002 Sb., který již směřoval k Celnímu kodexu EU. Poslední významná novela byla provedena zákonem číslo 187/2004 Sb. spojená se vstupem ČR do Evropského společenství. Došlo ke změně

základních pojmů, sazebníku, celních prohlášení, otázek prominutí celního dluhu a jiných.

Celní zákon číslo 13/1993 Sb. zůstal sice v platnosti, ale upravuje pouze některé právní vztahy v celnictví, pokud nejsou upraveny bezprostředně závaznými předpisy Evropského společenství. Právní úprava je podrobněji rozvedena ve vyhlášce ministerstva financí číslo 199/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení celního zákona a kterou se zrušují některé vyhlášky upravující osvobození od dovozního cla a nepreferenční původ zboží ve znění vyhlášky číslo 200/2005 Sb. Po vstupu našeho státu do Evropské unie platí bezprostředně právní úprava cla obsažená v komunitárním právu, respektive právu Evropských společenství.

Nejvýznamnějším právním předpisem je nařízení Rady (EHS) číslo 2913/92 ze dne 12. října 1992, kterým byl vydán celní kodex Společenství, ve znění pozdějších předpisů. Tak byl vytvořen jednotný celní prostor Společenství a pozornost byla věnována kontrole oběhu zboží ve styku s cizinou vně hranic Unie. Později byl celní kodex Společenství novelizován nařízením komise (EHS) číslo 2454/93 ze dne 2. července 1993, kterým bylo realizováno nařízení Rady (EHS) číslo 2913/92. Dalšími evropskými předpisy, respektive předpisy ES, přímo platnými na našem území je dále nařízení Rady (EHS) číslo 918/83 ze dne 28. března 1983 o systému Společenství pro osvobození ze cla ve znění dalších předpisů, které sjednocuje dříve roztržštěné postupy upravené vnitrostátními předpisy nebo mezinárodními smlouvami. Vzhledem ke sjednocení metodiky a celkového postupu je významné rovněž nařízení Rady (EHS) číslo 2658/87 ze dne 27. července 1987 o celní a statistické nomenklatuře a o společném celním sazebníku ve znění dalších

předpisů, zejména nařízení Komise (ES) číslo 1719/2005 ze dne 27. října 2005. Poslední celní sazebník platný na našem území byl pro rok 2004, který tvořil přílohu nařízení vlády 462/2003 Sb. o vydání celního sazebníku a o stanovení sazeb dovozního cla pro zboží pocházející z rozvojových a nejméně rozvinutých zemí a podmínek pro jejich uplatnění a o změně některých předpisů ve znění nařízení vlády číslo 56/2004 Sb. Tento náš celní sazebník však platil pouze do doby našeho vstupu do Evropské unie, tedy do 1. 5. 2004. Většina vybraných cel plyne ve prospěch celého společenství, regulátorem je rozhodnutí Rady ES číslo 597/2000 ze dne 29. září 2000 o systému vlastních zdrojů Evropských společenství (Euratom), který určuje, kam plynou výnosy z vybraných cel.

Mezinárodní spolupráce celních orgánů má dlouholetou tradici a dalo by se říci, že vytvořila základ pro spolupráci bezpečnostních a justičních orgánů.^{x)} Před vstupem ČR do Evropské Unie byl náš mezinárodněprávní vztah založen na mezinárodní dohodě uzavřené dne 4. 10. 1993, uveřejněné pod číslem 7/1995 Sb., kdy docházelo k odstraňování celních bariér vzájemného obchodu a poskytování celních preferencí.

Spolupráce celních orgánů se rozvíjela i v rámci Celní unie, která vyplývá z článku XXIV odstavce 8, písmena a) Všeobecné smlouvy o clech a obchodu zvané GATT 1994, která vytváří jednotné celní území, kde jsou používána v podstatě stejná cla a jiná omezení oběhu zboží. Tato smlouva vytvořila

^{x)} Pikna B.: Základní otázky aproximace práva v přidružení ČR k Evropské unii se zaměřením na oblasti justice a vnitra, Trestní právo 6/1998

základ pro konstrukci jednotného celního sazebníku a úpravu předpisů upravujících celní preference, antidumping, regulaci veřejných zakázek a vztahů s neelejskými zeměmi.

Vstupem České republiky do Evropské unie se od 1. května 2004 stala ČR součástí celní unie Evropských společenství a v současné době jsou v oblasti cla přímo aplikovány na českém území unijní předpisy, respektive celní předpisy Evropských společenství, přičemž převážná část cla vybraného na území ČR je příjmem rozpočtu Evropské unie, který je společný pro všechny členské země. Rozvoj mezinárodní celní spolupráce celních orgánů (Custom Administrations) významně přispěl ke spolupráci v bezpečnostní a justiční oblasti.

Pikna výstižně poznamenává: „ Vytvořením volného společného vnitřního trhu v rámci Evropského společenství bylo výzvou ke společnému boji proti celním podvodům.“^{x)}

Zrušení celních kontrol spojených s překračováním hranic zvýšilo potencionální riziko celních podvodů a jejich povaha nabyla mezinárodního charakteru, přičemž jejich pachatelé působí v jednom nebo napříč několika státech Unie. Tato situace vyžaduje užší spolupráci a rozsáhlejší úsilí členských států Unie v boji proti porušování celních předpisů. Ještě před vstupem Maastrichtské smlouvy o EU v platnost, se čelní orgány členských států a Komise shodovaly v tom, že společná obecná politika boje proti pašování by se měla více rozvinout a prohloubit (blíže viz Dokument Rady EU číslo 10092/94, REV 2, Enfocustom 37, Brusel, 22. listopadu 1994). V Maastrichtské

^{x)} Pikna B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu, Linde 2003, s. 301

smlouvě o EU z roku 1992 byla celní spolupráce v bezpečnostní oblasti obsažena v hlavě VI. jako jedna ze záležitostí společného zájmu v rámci třetího pilíře.

Komunitární právo přenechává úpravu celních orgánů členskými zeměmi EU, takže každý členský stát Evropské unie je oprávněn tuto oblast sám regulovat. Při vnitrostátních úpravách se však vychází z pramenů a zkušeností vzájemné osvědčené spolupráce odborníků všech zemí Evropských společenství. Nový zákon číslo 185/2004 Sb. o Celní správě České republiky ve znění pozdějších předpisů upravuje třístupňovou soustavu správních úřadů pro oblast celnictví. Skládá se z Generálního ředitelství cel, celního ředitelství a celních úřadů.

Generální ředitelství je samostatným správním úřadem podléhajícím ministerstvu financí s působností pro celé území ČR. Do jeho pravomoci patří zejména příprava návrhů právních předpisů v oblasti celnictví, řízení celních ředitelství, případně i celních úřadů, přezkoumávání jejich rozhodnutí, vydávání prvoinstančních rozhodnutí ve vybraných případech jako je zřízení svobodného pásma nebo svobodného skladu, povolení být ručitelem a vydávat celní doklady o ručení podle mezinárodních smluv nebo individuálního zajištění celního dluhu ručením a použitím záručního dokladu, provádění správy ředitelství a úřadů. Rozhodnutí Generálního ředitelství vydaná ve správním řízení podléhají přezkoumání ministerstva financí. Celní ředitelství řídí celní úřady ve svém obvodu, rozhodují v I. stupni v celním řízení, vydávají na základě žádosti závazné informace o původu zboží, přezkoumávají rozhodnutí, vydaná celními úřady. Celní úřady vykonávají praktickou celní agendu, rozhodují například o propuštění zboží do navrženého celního režimu či přidělení jiného celně schváleného určení, vyměřují a

vybírají clo, některé daně a poplatky, provádějí řízení o celních přestupcích a celních deliktech apod. Rozhodnutím Generálního ředitelství mohou být zřizovány pobočky celních úřadů k vykonávání rozsáhlejších úkonů.

V nejbližší době u nás nabudou platnosti Schengenské dohody, které přinesou řadu změn. Vzhledem k tomu, že již dříve byly celní předpisy a organizace celních orgánů zpracovávány v souladu s evropským právem, nebudou očekávané změny radikálního charakteru.

II. 2. Clo jako kategorie finančního práva

K objasnění základních pojmů musíme vycházet z oblasti finančního práva, neboť zde se řeší základní problematika a ostatní právní odvětví ustálené pojmy, definice a postupy z ní vycházejí. „Clo je možno definovat jako povinnou platbu sui generis stanovenou právními předpisy, která je vybírána v přímé souvislosti s přechodem zboží přes státní hranice od osob, které zboží dovážejí, respektive vyvážejí nebo od osob, pro které je zboží dováženo nebo vyváženo“^{x)}. Tato definice vyhovuje současným potřebám, avšak naším přístupem k schengenským dohodám by mohlo dojít k určitým změnám. Clo plní několik funkcí, z nichž nejdůležitější je funkce fiskální a funkce obchodněpolitická^{xx)}.

Funkce fiskální zajišťuje, že veřejný rozpočet má plynulý zdroj příjmů. Před rokem 1989 byla tato funkce podceňována, byl zdůrazňován monopol zahraničního obchodu a jeho ochrana,

^{x)} Bakeš M.: Teoretické otázky finančního práva, UK Praha, 1979, s. 102

^{xx)} Bakeš M.: Finanční právo, učebnice, C. H. Beck, 2006, s. 405 a následující

čemuž byly podřízeny i politické, organizační a metodické zájmy. Jak uvádí Bakeš, rozvojem tržního hospodářství se stalo clo čtvrtým nejdůležitějším zdrojem financování státního rozpočtu, po dani z přidané hodnoty, spotřebních daních a daních z příjmů bez přihlídnutí k příjmům ze sociálního zabezpečení a pojistnému. Objem před vstupem do Evropské unie se pohyboval zhruba v rozpětí 10 – 13 miliard ročně a podíl cla na rozpočtových příjmech činil okolo 2 % z celkových příjmů státního rozpočtu.

V současné době tvoří clo v souladu s rozhodnutím Rady EU číslo 2000/597/ES, Euratom ze dne 29. září 2000 o systému vlastních zdrojů Evropského společenství, vlastní příjmy ES zahrnutý do společného rozpočtu Evropské unie. Členské státy jsou oprávněny ponechat si za výběr cla 25 % výnosu cla vybraného na území příslušného členského státu. Pro rok 2006 počítal rozpočet s příjmem cla 1,2 miliard Kč, Česká republika odvedla do rozpočtu Evropské Unie částku přes 3,6 miliard Kč.

Funkce obchodněpolitická znamená, že clo je významný regulující instrument státu pro rozvoj hospodářské politiky. Prostřednictvím celních sazeb a systému celních osvobození, je státem a jeho příslušnými orgány ovlivňována cena zboží, a tím i jeho dovoz, vývoz či spotřeba. Do okruhu politické funkce spadá i funkce projednávací, tzv. negociační, která umožňuje v mezinárodních jednáních s jinými státy používat clo, uvalené na zboží pocházející z těchto států či odnímáním úlev a celního osvobození dosáhnout příznivého hospodářského výsledku. Takovou odezvou druhého státu může být reciproční snižování cel ve vzájemném zahraničním obchodě, nebo se může jednat o používání doložky nejvyšších celních sazeb či odnímání celních

výhod, jak je to známo u USA vůči zemím s nedemokratickými systémy. V dřívější době byla tato funkce promítána do dvoustranných či vícestranných mezinárodních smluv.

Vycházíme-li z těchto funkcí cla, je pro nás lehce pochopitelný účel trestního postihu porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou, kdy trestnost nastupuje jen tehdy, jestliže je podstatně ohrožen obecný zájem. Podle důvodové zprávy k novele TZ provedené zák.č. 175/1990 Sb.^{x)} se „podstatným ohrožením“ rozumělo takové porušení předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou, u nichž cena zboží překročila zpravidla 80 000 Kč, případně jsou dány jiné okolnosti, které by znamenaly podstatný zásah do ochrany veřejného, resp. obecného zájmu. Novela trestního zákona vychází pouze z ekonomického zájmu, kde obdobně jako se hodnotila úroveň společenské nebezpečnosti podle rozsahu škodlivého následku spáchaného trestného činu, jsou přehlíženy jiné důležité společenské zájmy.

Z praxe jsou známé poznatky, že trestněprávní ochrana slouží pro celospolečenské zájmy – ekologické, hospodářské, spojené s ochranou autorských či obdobných označení původu či kvality zboží, ochraně památek a uměleckých děl atp. Tento aspekt vyplývá i z citace výchozích předpisů, na něž se blanketní norma § 124 TZ odvolává a které jsou uvedeny v komentáři TZ.

Finanční právo člení clo, a to z teoretického hlediska na dovozní, vývozní a tranzitní – které dnes ztrácí na svém opodstatnění.

^{x)} Šámal P. a kol.: Trestní zákon, komentář, C.H.Beck 2004, s. 787

Dalším druhem dělení cla je podle způsobu stanovení a výše celní sazby na autonomní a smluvní. Autonomní clo je používáno jednostranně státem či celní unií a nepodléhá žádným mezinárodním ujednáním. Toto clo je používáno ve styku se státy, se kterými není uzavřena žádná dohoda, v celním sazebníku ES je označováno jako „všeobecná celní sazba“. Smluvní clo je pro nás běžným pojmem již od členství v GATT, sazby jsou v zásadě jednotné pro všechny státy celní dohody, neboť součástí bývá i doložka poskytování nejvyšších výhod, v rámci ES se používá na dovoz ze zemí, které jsou smluvními stranami Všeobecné dohody o clech a obchodu. Na rozdíl od dřívější praxe je dnes používáno i na dovoz zboží ze třetích zemí. Nauka finančního práva dále používá i jiné odlišování, například clo preferenční – s nižší celní sazbou ve styku s chudšími rozvojovými zeměmi v zájmu odstranění diskriminace.

Clu je možno dělit i podle sazby na cla kalorická – která jsou stanovena procentem z celní hodnoty zboží, cla specifická, eventuelně cla kombinovaná, používající obě sazby. V odborné literatuře můžeme nalézt i jiné rozlišování podle účelu hospodářské politiky jako clo odvetné, ochranné, clo vyrovnávací, antidumpingové, diskriminační, prohibitivní aj. Takovéto členění patří do oblasti finanční, eventuelně ekonomické, takže není předmětem bližšího vysvětlování v této práci.

II. 3. Celní řízení

Celním řízením se rozumí postup uplatňovaný celními orgány při rozhodování, zda se zboží propustí do navrženého celního

režimu, zda a v jaké výši má být v této souvislosti zapláceno clo. Zásadní náležitosti upravuje celní zákon. V neupravených otázkách se subsidiárně uplatní:

- a) předpisy o správním řízení – zák.č. 500/2004 Sb., ve znění dalších předpisů, a to jen ve zvláštních případech taxativně vyjmenovaných v ustanovení § 320 odst. 1, písm. n) celního zákona,
- b) v ostatních případech pak obecné předpisy o správě daní a poplatků – zák.č. 337/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů o správě daní a poplatků.

Ve věcech přestupků projednávaných celními orgány se pak vedle speciálních ustanovení celního zákona uplatňují obecné předpisy – zák.č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění dalších předpisů.

Významnou odchylkou je možnost využití zjednodušeného postupu v celním řízení. Bude-li zajištěno řádné provádění celních režimů, může celní orgán pro zjednodušení formalit za zvláštních okolností povolit, aby

- a) v písemném celním prohlášení podávaném na předepsaném tiskopise nebyly uváděny všechny údaje nebo nebyly připojeny či předloženy některé stanovené doklady,
- b) bylo zboží na žádost deklaranta propuštěno do navrženého režimu na základě obchodního nebo úředního dokladu nahrazujícího celní prohlášení,
- c) celní prohlášení ke zboží pro daný režim bylo provedeno zápisem do protokolu; v tomto případě mohou celní orgány zprostit deklaranta povinnosti předložit zboží k celnímu proplacení.^{x)}

Zjednodušené postupy jsou velice vítaným prostředkem k urychlenému projednání zboží do navrženého režimu – jak v oblasti deklarantů, dovozců, vývozců, tak i ze strany speditérů, kteří tím šetří čas a jsou schopni bezproblémově zvládnout větší množství obchodních případů než tomu bylo v minulosti, kdy zjednodušené postupy nebyly využívány. Každý celní úřad přistupuje k této problematice individuálně dle svých technických možností. Z vlastní odborné praxe doporučuji, aby se případní zájemci o povolení zjednodušeného řízení předem obrátili na příslušný celní úřad a konkrétně projednali podmínky pro jeho povolení. Celní úřad nepodává žádné obecné informace, reaguje pouze na konkrétní dotazy.

Dále je třeba upozornit na změnu, kterou si ne vždy celní úřady uvědomují a která byla sice již dříve obsažena v celním zákoně, avšak v jiné podobě (§ 121 celního zákona). Celá filozofie celního řízení upravená celním kodexem je založena na co možná nejmenší možnosti manipulace deklaranta se zbožím v souvislosti s prováděním celního řízení. Příkladem může posloužit právě použití zjednodušeného způsobu podání celního prohlášení, a to formou neúplného celního prohlášení. Je-li celní prohlášení podáno na předepsaném celním tiskopise a je doloženo minimálními podklady, které stanoví celní předpisy Společenství, je poskytnuta jistota za úhradu celního dluhu a není-li zboží k celnímu řízení již třeba, celní úřad postupuje dle předpisů a zboží umístí do navrhovaného režimu. Praxe celních

^{x)} Bakeš M.: Finanční právo, cit. dílo, s. 431

úřadů je však taková, že většinou zboží do navrženého celního režimu neumístí do té doby než jsou předloženy chybějící doklady nebo není-li doplněno celní prohlášení o chybějící údaje.

Tato praxe by se z hlediska nové koncepce mohla jevit jako byrokratická a zkosnatělá.

Ještě jeden problém je třeba vzpomenout v souvislosti s uplatňováním zjednodušených postupů. Je to otázka zajištění povinností poskytnutím jistoty za úhradu celního dluhu resp. možnosti použití některé z forem. Celní předpisy společenství zcela jednoznačně trvají na globálním zajištění. Před vstupem ČR do EU bylo možno splnění předepsaných podmínek získat povolení nezajišťovat celní dluh. Tato možnost byla zrušena a povoluje se pouze v režimu tranzitu.

Z teoretického hlediska se dá říci, že celní řízení je ovládáno těmito zásadami:

- a) zásada zákonnosti - celní orgány jsou povinny v řízení postupovat v souladu s platnými předpisy. Chránit zájmy státu a respektovat zachování práv a oprávněných zájmů účastníků řízení;
- b) zásada volného hodnocení důkazů – celní orgány jsou oprávněny hodnotit všechny skutečnosti a důkazy podle vlastní úvahy, a to jednotlivě i v komplexu a vycházet ze všeho, co v řízení vyšlo najevo;
- c) zásada projednací a zásada hospodárnosti – celní orgány postupují v řízení v úzké součinnosti s účastníky a volí takové prostředky, které tyto osoby co nejméně zatěžují a umožňují dosáhnout bez prodlévání účelu řízení;
- d) zásada neveřejnosti řízení – vzhledem ke správním charakteru řízení je řízení ve věci vybírání cla, vyměření, jakož i celé celní řízení;

e) zásada oficiality – řízení zahajuje celní orgán z úřední povinnosti vždy, jakmile jsou splněny zákonné předpoklady. Tato zásada je obsažena v zákonu o správě daní, např. v § 54, upravujícím obnovu řízení z úřední povinnosti nebo v § 55 b) – nařízení k přezkoumání rozhodnutí. Z úřední povinnosti zahajuje celní orgán vymáhání nedoplatků.

Nelze uvažovat, že by tato zásada absolutně vzhledem k specifčnosti celního řízení, které se pohybuje na hranici práva správního, obchodního či trestního. Proto zde má místo i zásada dispoziční, tzn. že celní řízení se zahajuje pouze na návrh – podáním celního prohlášení.

f) zásada mlčenlivosti – vyplývá z povinnost zachovávat obchodní či jiné povinné tajemství spojené s výkonem služební povinnosti. Pracovníci celních orgánů, jakož i jiné zúčastněné osoby jsou povinny zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se v průběhu celního řízení nebo vyměření v souvislosti s těmito řízeními dozví. Tato zásada podmiňuje volnou hospodářskou soutěž a zachování všech podmínek svobodného trhu;

g) zásada rovnosti – deklaranti v celním řízení a účastníci v řízení o vyměřování a vymáhání cla mají stejná procesní práva. V praxi se však poměrně často vyskytují případy, kdy advokáti bohatých deklarantů využívají slabostí, mezer a vad nařízení, co vede k soudním prohrám zástupců státu a protahování soudního řízení;

h) zásada rychlosti a součinnosti účastníků – tato zásada je uplatňována v poslední době ve všech řízeních. Tato zásada spojená s principem hospodárnosti řízení ukládá všem zúčastněným zvýšit aktivitu a pečlivost, nikoliv však striktní ulpívání na zachování formalit a postupů a účelové využívání nedostatků k vlastnímu prospěchu;

i) zásada materiální pravdy – navazuje na předchozí zásady, není však v zákoně o správě daní výslovně upravena. Je však základním principem všech řízení. Celní orgán musí v řízení postupovat tak, aby byl přesně a úplně zjištěn stav věci a aby rozhodnutí vycházelo ze spolehlivě zjištěné reality. Tato zásady platí vždy a nemůže vést k omylu. Ustanovení článku 199 prováděcího předpisu k celnímu zákonu stanoví, že za správnost údajů uvedených v celním prohlášení odpovídá deklarant nebo jeho zástupce a je na úvazu celního orgánu, zda bude celní prohlášení ověřovat či nikoliv. To samozřejmě neznamená, že by celní orgán podléhal libovůli nebo laxnosti s formální odkazem na toto zákonné ustanovení.

Zásady tvoří celek, kdy jedna podmiňuje druhou, ^{x)} takže kupř. s odvoláním na předchozí zajišťuje řádný výkon celní

^{x)} Šámal P.: Základní zásady v demokratickém systému, CODEX Bohemia, Praha. 1999
služby. Pokud se celní orgán dozví o skutečnostech, že v přijatém celním prohlášení jsou nesprávné nebo nepravdivé

údaje, je povinen zjistit skutečný stav. Zákon mu k tomu poskytuje řadu procesních možností jak při vyměřování cla, tak i v řízení o řádných a mimořádných opravných prostředcích, tak i v řízení vymáhavém.

Tyto procesní zásady úzce navazují na morální požadavky kladené na výkon celní služby. Vzhledem k tomu, že celní zákon poskytuje orgánům celní správy širokou škálu donucovacích prostředků, je na druhé straně výslovně upraven morální kodex celníků, tím dochází k harmonické vyváženosti a zajištění společenského prospěchu při činnosti celních orgánů.

Základním požadavkem demokratických donucovacích orgánů, ke kterým orgány celní správy patří, je ochrana základních lidských práv a svobod. Již celní kodex Společenství stanoví povinnost při zpracování osobních údajů (čl. 4 nařízení Rady (EHS) č. 2913/92 ze dne 12. října 1992) zajistit ochranu osobnosti, resp. osobních údajů. To je rozpracováno v § 4 a) zák.č. 13/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Zákonné ustanovení § 24 celního zákona stanoví, že „při provádění služebních zákroků a úkonů je celník povinen dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní a nepřipustit, aby osobám v souvislosti s touto činností vznikla bezdůvodná újma a případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného služebním zákrokem nebo služebním úkonem.“ Odstavec 2 citovaného zákonného ustanovení zdůrazňuje, že je vždy zapotřebí poučení o právních důvodech služebního zákroku nebo úkonu a o všech osobnostních právech. Kromě toho odst. 3 zakotvuje právo osoby, u které má být provedena osobní prohlídka, aby ji vykonal celník stejného pohlaví, pokud nejde o nutný zákrok při hledání zbraně.

Novela celního zákona rozvádí povinnost mlčenlivosti, jejíž podrobnější úprava je uvedena v § 24 zákona č. 337/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů (což pro svou závažnost bude rozvedeno v dalším zpracování).

Humanitním projevem je zakotvení zvláštního omezení (§ 43 celního zákona), při provádění služebního zákroku proti těhotné ženě, osobě vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo chorobou a osobě mladší patnácti let.

Hlava čtvrtá celního zákona pak zajišťuje náhradu škody způsobené při poskytování pomoci celník orgánům v případě bezprostředního ohrožení života a zdraví nebo majetku (§ 44 a následující celního zákona).

Průběh celního řízení je v procesním slova smyslu upraven správními předpisy, a to zejména zákonem č. 337/1992 Sb., ve znění dalších předpisů o správě daní.

II. 4. Platná právní úprava

Základním celním předpisem je celní zákon č. 13/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon byl více jak dvacetkrát novelizován tak, jak to vyžadovaly politické a hospodářské změny společenského života a ekonomiky. Naposled bylo úplné znění vyhlášeno zákonem č. 430/2004 Sb., později však došlo k dalším změnám, a to zákony č. 413/2005 Sb., 79/2006 Sb., 217/2006 Sb. a 342/2006 Sb., nehledě na redakční sdělení Sbírký zákonů o opravě chyb uveřejněných v částce 38/1993 Sb. Již v úvodním paragrafu je zdůrazněna priorita závazných předpisů Evropského společenství. Jedná se zejména o tyto předpisy: Nařízení Rady (EHS) ze dne 12. října 1992, kterým se vydává celní kodex Společenství publikovaný v Ústředním věstníku ES L 302 19. 1992 str. 1 – 50, dále pak Nařízení Komise (EHS)

č. 2454/93 ze den 2. července 1993, kterým se provádí nařízení Rady (EHS) č. 2913/92, kterým se podrobněji upravuje celní kodex Společenství, publikovaný v Úředním věstníku ES L 253, str. 1 – 776. Dále je to Nařízení Rady (EHS) č. 918/83 ze dne 28. března 1983 o systému Společenství pro osvobození cla v platném znění; Nařízení Rady (EHS) č. 333/91 ze dne 7. listopadu 1991 o statistice obchodu se zbožím mezi členskými státy v platném znění a Nařízení Rady (EHS) č. 2658/87 ze dne 23. července 1987 o sazební a statistické nomenklatuře a o společném celním sazebníku v platném znění.

Tento zákon obsahuje sedmnáct hlav. (Mnoho zákonných ustanovení starého celního zákona bylo zrušeno.)

Hlava první upravuje účel a cíl zákona – přičemž se uvádí pouze rozsah právních vztahů v oblasti celnictví, aniž by byl účel a cíl zákona naznačen.

Hlava druhá upravuje zpracování osobních údajů a služební poměry celníků.

Hlava třetí pak povinnosti, oprávnění a prostředky celníka (nichž některé, obsahující trestněprávní aspekty, budou podrobněji rozebrány dále). Hlava čtvrtá upravuje náhradu škody, přičemž v posledním ÚZ celních předpisů k 19. 3. 2007 je již vyznačena změna, která bude platit od 1. 1. 2008 – kde se upravuje odst. 2 § 45 tak, že je uveden odkaz na občanský zákoník, došlo-li u poškozeného k újmě na zdraví nebo smrti. Vládní nařízení by mělo k tomuto účelu upravit právo poškozeného na další mimořádné jednorázové odškodnění v některých zvláštních případech a podle lit. a) pak zvýšení takového jednorázového odškodnění náležející pozůstalým po poškozeném, byli-li na něj odkázáni výživou.

Hlava pátá upravuje dohled a jeho vykonávání, zakotvuje osvobození zboží od kontroly prováděné **celními orgány**, povinnost součinnosti osob, u nichž **celní orgány** vykonávají dohled a součinnost třetích osob, **poskytování** informací z evidencí a poskytování údajů z informačního **systemu** evidence obyvatel – tato hlava upravuje nejvýznamnější **formy** spolupráce **celních orgánů** s bezpečnostními orgány.

Hlava šestá a sedmá byla zrušena.

Hlava osmá upravuje náležitosti při dovozu a **vývozu** zboží.

Hlava devátá pak **celně** schválené určení **zakotvující** náležitosti **celního prohlášení** a oprávnění **celních orgánů** provádět následnou kontrolu i po propuštění zboží do **navrženého** **celního režimu**.

Hlava desátá upravuje **celní režimy**.

Hlava jedenáctá byla zrušena.

Hlava dvanáctá upravuje zvláštní řízení, tj. **přenechání** zboží ve prospěch státu, osvobození od cla v **mimořádných** případech, jako je zboží **požívající** mezinárodní ochrany, **zboží** dovážené ozbrojenými silami.

Hlava třináctá upravuje **celní dluh**, tyto **paragrafy** jsou zvláště důležité pro **celní řízení**, neboť obsahují **všechny** zákonné podmínky postupu **orgánů**, **promlčení**, **vrácení cla** apod.

Hlava čtrnáctá pak upravuje **celní přestupky** a **celní delikty** – tato problematika bude pojednána **podrobněji dále**, vzhledem k **trestněprávnímu zaměření** této práce.

Hlava patnáctá zakotvuje **celní zástavní právo**.

Hlava šestnáctá zakotvuje **zajištění** a **prodej zboží**.

Poslední hlava **sedmnáctá** upravuje **společná, přechodná** a **závěrečná** ustanovení, v § 320 je uveden **odkaz** na platnost **subsidiárních právních předpisů**. **Zákonná úprava** je **věcná**,

stručná a v souladu s platnými právními mezinárodními normami a trendy. Vzhledem k průběžným změnám nemá tento zákon uhlazenou formu. To lze očekávat až po promítnutí změn vycházejících z našeho přístupu k schengenským dohodám.

Vyhláška č. 199/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení celního zákona, a kterou se zrušují některé vyhlášky upravující osvobození od dovozního cla a nepreferenční původ zboží, jak vyplývá ze změn provedených vyhláškami č. 200/2005 Sb. a č. 411/2005 Sb., upravuje jednak způsob provádění osobní prohlídky při zachování osobní integrity a lidské důstojnosti, dále pak podmínky řízení o přidělení schváleného celního určení prováděného mimo celní prostor, náležitosti celního prohlášení a dalších potřebných listin. K této vyhlášce jsou přiloženy konkrétní potřebné náležitosti celního prohlášení, vzory, kódy a další vysvětlivky.

Úplné znění vyhlášky č. 201/2005 Sb., o statistice vyváženého a dováženého zboží a o způsobu sdělování údajů o obchodu mezi ČR a ostatními členskými státy Evropského společenství, jak vyplývá ze změn provedených vyhláškou č. 563/2006 Sb., vychází z Nařízení Rady (EHS) č. 1172/95 z 22. května 1995 o statistice obchodu se zbožím Společenství a členských států s třetími zeměmi, Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EHS) č. 638/2004 ze dne 31. března 2004 o statistice Společenství obchodu se zbožím a zrušení nařízení Rady (EHS) č. 3330/91, a dalších souvisejících norem, k vyhlášce jsou přiloženy metodické vysvětlivky a vzory, vždy je uveden odkaz na příslušnou normu Evropského společenství. Připojen je i seznam sledovaných druhů zboží, je uvedena citace i příslušných mezinárodních předpisů jako zákona o dani z přidané hodnoty aj.

Zákon č. 185/2004 Sb. o Celní správě České republiky, jak vyplývá ze změn provedených zákony č. 635/2004 Sb., č. 669/2004 Sb., 80/2006 Sb., 230/2006 Sb. a 575/2006 Sb. je uceleným předpisem, obsahujícím nejen vymezení základních pojmů, ale i výčet a organizaci celních orgánů a jejich působnosti. V poznámkách pod čarou jsou uvedeny odkazy na příslušné související normy jako je celní kodex Společenství, a četné národní předpisy. Je nutno se zmínit, že jsou zde obsaženy odkazy na trestněprávní předpisy, kupř. v § 3, odst. 3 je obsaženo oprávnění Generálního ředitelství cel vystupovat v postavení policejního orgánu ve věcech vymezených trestním řádem, jde-li o případy celostátního nebo mezinárodního významu, dále povinnost shromažďovat, zpracovávat a poskytovat osobám oprávněným trestním řádem informace nezbytné pro předcházení, odhalování a postihování porušení celních předpisů. Oprávnění celních úřadů je rozšiřováno v § 5 o nové potřeby a z nich vyplývající oprávnění, kupř. kontroly povolené hmotnosti a rozměry vozidel a užití zpoplatnění komunikací, vykonávání kontroly označení provozoven, ukládání pokut a povinností odstranit nedostatky podle živnostenského zákona, zajišťovat náležitá opatření ke kontrole předpisů o vyrábění a uskladňování lihu apod. Významná novela je obsažena i v § 5 a), upravujícím údaje z informačního systému evidence obyvatel, které celním orgánům poskytuje ministerstvo vnitra a jím pověřené orgány dle zákona č. 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel aj. K zákonu je přiložen přehled územní působnosti celních orgánů.

Významnou složkou celních předpisů jsou i jiné zákony zajišťující kupř. ochranu duševního vlastnictví, vycházející z Nařízení Rady (EHS) č. 3295/84 ze dne 22. prosince 1994, kterým se stanoví opatření s cílem zakázat propuštění padělků a

nedovolených napodobenin do volného oběhu, režimu vývozu, zpětného vývozu nebo do některého režimu s podmíněným osvobozením od cla publikované v Úředním věstníku ES L 341 z 30. prosince 1994 ve znění Nařízení Rady (ES) č. 241/1999 publikované v Úředním věstníku ES L 027.2 str. 1 – 5. Součástí tvoří i Nařízení Rady ES č. 1383/2003 ze dne 22. července 2003 týkající se celního zásahu proti zboží podezřelému z porušování určitých práv duševního vlastnictví a opatření, jež mají být přijata proti zboží, které prokazatelně taková práva porušilo, publikované v Úředním věstníku ES L 196 str. 7 – 14. Jedná se o zákon č. 191/1999 Sb. o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví a o změně některých předpisů dalších zákonů ve znění dalších novel – úplné znění bylo vyhlášeno pod č. 358/2004 Sb. Aplikace tohoto zákona je v praxi častá, zejména při dovozu zboží pocházejícího z východu – ať již se jedná o textilie, obuv, hudební nahrávky apod. Žádný celní předpis neobsahuje konkrétní omezení vývozu, dovozu či průvozu a skladování určitého zboží či děl. Zákon obsahuje i humanitní cíle – § 2 vymezuje pojem humanitární účely směřující k zajištění základních potřeb obyvatelstva, které se ocitlo v tíživé životní situaci nebo je postiženo mimořádnou událostí, kdy je opodstatněno využití mimořádných materiálních zdrojů. Zajištěné zboží pak mohou převzít ve smyslu zákona č. 248/1995 Sb. a 227/1997 Sb. aj. právnické osoby (obecně prospěšné společnosti, nadace aj., které nebyly zřízeny za účelem podnikání, přičemž jsou povinny zajistit přijmout opatření k zabránění padělků a jejich opětovnému uvedení do obchodního oběhu (§ 14, odst. 8). Zvláštností tohoto zákona je část pátá, která samostatně definuje přestupky a správní delikty.

Domnívám se, že vydávání nových speciálních předpisů právní povahy obsahující novou úpravu přestupků a deliktů nepřispívá k účinné aplikaci a přehlednosti našeho právního řádu.

Část devátá pak obsahuje změnu řady zákonných ustanovení trestního zákona, jakož i nálezů Ústavního soudu, kam se vkládá zákaz dovozu, vývozu apod.

Vydávání zvláštních právních předpisů podléhá společenské objednávce vynucené praxí, což je účelové řešení bez komplexní návaznosti na obecněji platné normy. Setkáváme se s tím vždy, když je zdůrazňován základ komunitárního práva, takže právní řád stále nabobtnává, neboť konkrétní řešení je vždy potřeba novelizovat a měnit na úkor zvyšování účinnosti právního řádu.

Komentář trestního zákona ^{x)} přináší ve vysvětlivkách k § 124 pod bodem 2) poměrně značně rozsáhlý přehled zákonů, zákon číslo 191/1999 Sb. zde uveden není, jakoby se jednalo o normu sui generis. Je to samozřejmě extrémní úvaha, komentář striktně vypočítává zákony, které jsou základními předpisy, které upravují dovoz, vývoz a průvoz zboží, chybí zde slůvko zejména,

^{x)} Šámal P. a kol.: Trestní zákon, komentář, II. Díl, C. H. Beck
2004 s. 776

i když v závěru je uvedeno aj., neboť zákonných předpisů, na které je možno aplikovat trestní postih ze porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou je více, než je uvedeno ve výčtu, a jistě budou narůstat.

Komentář uvádí tyto zákony, na které je možno vztáhnout trestní postih, budou-li porušeny předpisy o oběhu zboží, tvořícího předmět právní úpravy:

-zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči ve znění dalších předpisů, který v § 20 stanoví jako podmínku vývozu předběžný souhlas ministerstva kultury a jde-li o národní kulturní památku souhlas vlády;

-zákon č. 97/1974 Sb. o archivnictví, podle něhož archiválie je možné vyvézt je za účelem vystavování nebo zapůjčení a je k tomu zapotřebí souhlasu vlády, eventuálně ministerstva vnitra;

-- zákon č. 122/2000 Sb. o ochraně sbírek muzejní povahy, podle něžž platí obdobná úprava a vývoz nikoliv ke komerčním účelům je možný jen na dobu určitou s předběžným souhlasem ministerstva kultury;

-zákon č. 71/1994 Sb. o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, podle kterého je k vývozu dle § 2 zapotřebí zvláštního osvědčení, které vydávají muzea, galerie, knihovny, archivy a organizace památkové péče;

-zákon č. 166/1999 Sb. o veterinární péči, podle něhož je zapotřebí dodržovat veterinární předpisy obchodování se zvířaty a živočišnými produkty, při čemž nejsou dotčeny předpisy o ochraně přírody a krajiny, zákona č. 100/2004 Sb. o ochraně volně žijících druhů živočichů a planě rostoucích rostlin, významné jsou normy k ochraně ohrožených druhů;

- zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, podle něhož se podle § 5 odstavce 6 povoluje vývoz a dovoz ohrožených planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů (zákon č. 100/2004 Sb. – ministerstvo životního prostředí);
- zákon č. 100/2004 Sb. o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin vychází z Úmluvy ES přílohy A – D k nařízení Rady ES č. 338/97 a č. 348/81 aj., u nás je tato ochrana zakotvena ve vyhlášce č. 227/2004 Sb., kterou se provádí ustanovení zákona č. 100/2004 Sb., povolení vydává ministerstvo životního prostředí;
- zákon č. 326/2004 Sb. o rostlinolékařské péči chrání rostliny a rostlinné produkty proti škodlivým organismům, na ochranu proti zavlečení organismů škodlivých rostlinám do ČR i na území ES;
- zákon č. 79/1997 Sb. o léčivech a změně předpisů;
- zákon č. 167/1998 Sb. o návykových látkách;
- zákon č. 119/2002 Sb. o střelných zbraních, střelivu a souvisejících předpisech a další.

Zcela specifický charakter má ochrana společnosti před porušováním předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi, jenž je zakotvena v novelách § 124 trestního zákona. Jedná se o zboží a technologie strategického významu, které podléhá zvláštnímu kontrolnímu (licenčnímu) režimu. Kontrolní režim je stanoven zákonem č. 21/1997 Sb. o kontrole vývozu a dovozu zboží a technologií podléhajících mezinárodnímu kontrolnímu režimu a prováděcím předpisem vyhláškou č. 397/2004 Sb. ve znění zákona č. 204/2004 Sb.

Vyhláška č. 44/1997 Sb. upravuje licenční režim. Toto zboží a technologie se běžně dělí na:

- a) oblast atomové energetiky,
- b) oblast vojenských zařízení, včetně letadel a bomb,
- c) oblast průmyslová – rozpadající se na civilní a letecké účely.

Toto zboží a technologie, včetně software může být vyvezeno či dovezeno jen za podmínek stanovených v povolení ministerstva průmyslu a obchodu ve formě licence. Je zde zvýšená ochrana (což se odráží i ve zostření trestní sankce), neboť se jedná o prostředky ohrožující mír a bezpečnost ve světě.

Porovnáme-li blanketní úpravu § 124 TZ, která svou konstrukcí a formou postačovala po velmi dlouhou dobu všem potřebám a změnám vývoje, jsou ustanovení novely týkající se nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi poměrně rozsáhlá, se snahou docílit co nejpodrobnější úpravy trestního postihu. To je odrazem úpravy norem ES, které ve snaze dosáhnout co nejtěsnější harmonizace se automaticky promítá i ve formálním vyjádření.

I když stupeň společenské nebezpečnosti je zcela rozdílný, svědčí toto pojetí o sektorovém přístupu, někdy bez žádoucího zvážení všech návazností.

III. KAPITOLA

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE CELNÍCH A BEZPEČNOSTÍCH ORGÁNŮ

Celní orgány spadají do rámce donucovacích orgánů (Law enforcement services), které úzce spolupracují s bezpečnostními orgány. Již v Maastrichtské dohodě o Evropské unii z roku 1992 (ex článek 0.1. odst. 8 hlavy VI.) byla činnost celních orgánů koncipována jako „předmět společného zájmu v oblasti třetího pilíře“ podmíněná spoluprací celních, bezpečnostních a justičních orgánů.^{x)}

Pašování je tak staré jako obchod. Již v Dokumentu Rady EU „Příspěvek k rozvoji strategického plánu boje proti celním podvodům na vnitřním trhu“, č. 10092/94 REV 2. Enfocusom 32 Brusel, 22. listopadu 1994 byla dosažena shoda v úsilí zvýšení celní a policejní spolupráce a byly zpracovány základy celních dohod. Úmluva o celní spolupráci označovaná jako Neapol II (Úmluva vypracovaná na základě výše uvedeného čl. K. 3 Smlouvy o Evropské unii o vzájemné spolupráci mezi

^{x)} blíže viz Pikna B.: Evropská unie – právní akty třetího pilíře,
Právník 2/2201

Pikna B.: Vstup do Evropské unie – některé právní a organizační aspekty činnosti orgánů služby kriminální policie a vyšetřování ve Sborníku z vědecké konference, Policejní akademie ČR, 2003

Fenyk J.: Veřejná žaloba MS ČR sv. 62/2001

Pípek J.: Evropská spolupráce v trestním právu, Právník 7/1999

Pipková H.: K postupné implementaci třetího pilíře v členských státech EU v oblasti vzájemné spolupráce v trestních věcech, Evropské právo 3/2002 aj.

celními správami z 18. 12. 1997 - Úřední věstník ES č. 2423. 1. 1998 – 41998A0123 (01) zakotvuje nejrůznější formy celní spolupráce včetně nedovoleného obchodu s drogami, kontrolovaných dodávek, skrytého vyšetřování a rovněž zvláštních vyšetřovacích týmů. Tato úmluva vychází ze starší úmluvy společenství o poskytování vzájemné pomoci mezi celními správami, která byla podepsána v Římě 7. září 1967, která byla označována jako Neapol I. Název je odvozen od místa, kde byly celní úmluvy projednávány.

Z hlediska komunitárního práva lze konstatovat, že „celní materie samotná náleží především pod první pilíř zakotvující ochranu volného pohybu zboží, článek 23 a následující Smlouvy o založení ES. Z tohoto důvodu spolupráce mezi celními správami proti porušování předpisů v této oblasti je rovněž regulována předpisy ES, zejména nařízením Rady číslo 515/1997 z 13. března 1997 o vzájemné spolupráci mezi správními orgány členských států a o spolupráci mezi nimi a Komisí při záměru zajistit správné uplatňování předpisů (toto nařízení bylo publikováno v Ústředním věstníku ES č. L 082, 22. 3. 1997 31997R0515)^{x)}. V praxi takto dochází k aplikaci předpisů buď z prvního či třetího pilíře nebo prolínáním mezi nimi^{xx)}. Příkladem takového propojení může posloužit uplatňování předpisů o celních a zemědělských záležitostech

^{x)} Pikna B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce) Linde 2003, s. 303

^{xx)} Pikna B.: Dokumenty s komentářem ke studiu evropského práva se zaměřením na oblast vnitřních věcí 2001 a později 2003

v rámci výměny počítačových dat řešících právní a organizační problémy na základě Úmluvy o používání informační technologie pro celní účely (číslo 615/97 ze dne 13. března 1997 – vymezení příslušných informací, které jsou shromažďovány v příslušných databázích, což je obsaženo v čj. 12864/98 Enfocustom 63. Brusel z 12. listopadu 1998). Tato úmluva platí i pro oblast bezpečnostní spolupráce.

Úmluva o vzájemné pomoci a spolupráci mezi celními správami z 18. prosince 1997, která nebyla dosud zcela ratifikována členskými státy ES, zohledňuje skutečnost, že celní správy odpovídají za celní území celého Společenství, za prevenci vyšetřování a zamezování porušování předpisů Společenství, jakož i vnitrostátních předpisů. Článek 30 Smlouvy o založení ES zakotvuje, že zákazy množstevního omezení dovozu a vývozu nevylučují zákazy omezení dovozu, vývozu nebo průvozu odůvodněné veřejnou mravností, veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností, ochranou zdraví a života lidí a zvířat, ochranu rostlin, ochranu národních kulturních statků, jenž mají uměleckou, historickou nebo archeologickou hodnotu nebo ochranu průmyslového a obchodního vlastnictví. Tyto zákazy nebo omezení však nesmějí sloužit jako prostředek diskriminace nebo zastřeného omezování obchodu mezi členskými státy Unie. Je nutno připomenout, že mezinárodní normy chrání i oprávněné zájmy členských států. Článek 296 S ES zakotvuje v obecné formě možnosti každého členského státu Unie neposkytovat údaje, jejichž zpřístupnění by podle jeho vlastního názoru odporovalo podstatným zájmům jeho bezpečnosti a dále možnost učinit taková opatření, která považuje za nezbytná k ochraně podstatných zájmů své bezpečnosti spjatá se speciální oblastí zbrojní či obdobně strategicky určených prostředků výroby a

obchodování. Formy spolupráce včetně přeshraničních opatření zaměřených na prevenci, vyšetřování a stíhání deliktů porušujících vnitrostátní právní předpisy členských států i celní předpisy Společenství. Takováto opatření musí být prováděna vždy na právním základě vsouladu se zásadou subsidiarity, jakož i proporcionality, což znamená, že takováto opatření mohou být přijata až po vyčerpání běžných právních prostředků, které se projevily jako neúčinné a jejich rozsah a trvání je třeba učít přiměřeně k závažnosti spáchaného deliktu.

Úmluva sice zahrnuje vzájemnou pomoc a spolupráci proti porušování deliktů stanovených celními předpisy Společenství i vnitrostátními, avšak je nutné zdůraznit, že prevence a odhalování porušování celních předpisů Společenství jsou pokryty nařízením č. 515/97, avšak vynucování, respektive stíhání a trestání takových činů spadá do hlavy VI. Smlouvy o EU. V článku 4 této úmluvy jsou obsaženy určité definice, které by měly sjednotit jejich aplikaci, ale jsou tak širokého a obecného charakteru, že příliš praktické pomoci nepřinášejí.

Tak deliktem se rozumí čin, který je v rozporu s vnitrostátními celními předpisy nebo s celními předpisy Společenství, včetně účastenství a praní peněz získaných z těchto deliktů. Vzájemnou pomocí se rozumí poskytování pomoci mezi celními správami (Customs Administrations), celními správami pak celní orgány členských států, jakož i další orgány podle této úmluvy ^{x)}.

^{x)} blíže viz Pikna B.: Vnitřní bezpečnost a vnitřní pořádek v evropském právu, cit. dílo str. 307 a následující.

Keller P.: Internationale Zusammenarbeit der Zöllbehörde im Bereich der Strafverfolgung, Sborník z mezinárodní konference konané v Münsteru 12. - 14. září 2000.

Z toho vyplývá, že naše konstrukce celních deliktů, celních přestupků a blanketní forma dle § 124 TZ jsou naší raritou.

Článek 19 a následující citované úmluvy upravují problematiku tzv. zvláštních forem spolupráce, kdy si celní správy poskytují navzájem intenzivnější formy spolupráce, a to zejména tak, že dožadující úředník (officer) se může se souhlasem dožádaného orgánu zapojit do určitých činností na území dožádaného státu. Takovéto formy přicházejí v úvahu při:

- a) nedovolené přepravě a obchodu s drogami a psychotropními látkami, zbraněmi, střelivem, výbušninami, kulturními statky, nebezpečnými a jedovatými odpady, jaderným materiálem nebo podstatným strategickým materiálem určeným pro výrobu zbraní – tzv. zakázané zboží;
- b) obchodu s látkami uvedenými v Úmluvě OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami určenými pro výrobu drog (prekursory)^{x)};
- c) přeshraničním nedovoleným obchodem se zbožím podléhajícím daní, uskutečňovaného s cílem vyhnout se placení daní nebo neoprávněného získání státní podpory související s dovozem nebo vývozem zboží, pokud by Evropským společenstvím nebo členskými státy mohlo vzniknout riziko značných rozpočtových nákladů;

^{x)} Spolupráci proti ilegálnímu obchodu s drogami je věnována zvláštní pozornost – viz Společná akce (96/698/JVV) z 29. 11. 1996 přijatá Radou na základě článku K.3 Smlouvy o EU – Úřední věstník ES č. L 322 12. 12. 1966 (31996F0698) aj.

d) jiném obchodu se zbožím zakázaným celními předpisy Společenství nebo vnitrostátními předpisy.

K řešení sporných otázek mezi členskými státy týkajících se výkladu nebo použití této Úmluvy o celní spolupráci je příslušný Evropský celní dvůr.

IV. KAPITOLA

NĚKTERÉ TRESTNĚ PRÁVNÍ ASPEKTY ČINNOSTI CELNÍCH ORGÁNŮ

Jak již bylo řečeno, celní orgány jsou donucovací orgány zajišťující ochranu oprávněných zájmů společnosti i jednotlivých občanů, bezpečnosti a veřejného pořádku. Proto jsou nadány oprávněními, které jiné orgány státní správy nemají. V rámci zaměření této práce bych se rád pokusil o porovnání úpravy určitých institutů a otázek v trestně právních předpisech a celních předpisech. Výkon oprávnění zasahuje do sféry ochrany základních práv a svobod občanů, proto úprava musí spočívat na zásadě subsidiarity a proporcionality.

IV. 1. Zpracování osobních údajů

Paragraf 4a) celního zákona přinesl nové znění řešení této otázky. Podmínky takového zpracování celní zákon stanoví přesně, konkrétně a jasně.

Celní orgán je oprávněn zpracovávat osobní údaje i bez souhlasu fyzické osoby, kníž se osobní údaje vztahují (§4 zák. č. 101/2000 Sb., ve znění dalších předpisů), včetně údajů vypovídajících o trestné činnosti, vyplývá-li to z jejich působnosti stanovené zákonem nebo z mezinárodní smlouvy, jíž je ČR vázána. Odstavec 2) citovaného zákona omezuje toto oprávnění celních orgánů pouze u osob, u kterých je nebo byl prováděn dohled celními orgány podle celního kodexu ES služební zákrok nebo úkon, u osob, které porušily právní předpisy nebo jsou důvodně podezřívány z jejich porušování anebo u účastníků takového řízení.

Další odstavce stanoví podmínky předávání takových údajů bez souhlasu Úřadu pro ochranu osobních údajů aj. Celní orgány musí zajistit nemožnost zneužití získaných údajů, nejméně jednou za tři roky prověří, zda jsou zpracované údaje ještě potřebné, jinak je zlikvidují. Novela celního zákona pod zákonným ustanovením 4b) opravňuje celní orgány k tomu, aby zpracovávaly i nepravdivé či neověřené údaje, jde-li o osobní údaje důvodně podezřelých z trestné činnosti nebo z jejich forem narušování předpisů či jde-li o osoby, u kterých lze důvodně předpokládat, že jsou zapojeny do nedovoleného obchodu s omamnými, psychotropními látkami, přípravky je obsahujícími, prekursory nebo do jiných forem nezákonného vývozu nebo dovozu zboží, k jehož odhalování a stíhání zavazuje mezinárodní smlouva.

Toto shromažďování osobních údajů je v souladu s mezinárodními předpisy a slouží preventivním účelům či pomoci k snadnějšímu, komplexnějšímu a urychlenému přípravnému řízení a trestního postihu. V přípravném řízení trestním nabývá zásada rychlosti zvláštního významu, neboť je třeba zabránit zničení nebo zkáze důkazů. Z kriminálně politického hlediska je žádoucí, aby obviněný byl co nejdříve postaven před soud. Trestní řád akcentuje zásadu rychlosti na více místech, kupříkladu v § 157, § 160 odst. 1 trestního řádu apod. ^{x)}

Vzhledem k tomu, že úloha celních orgánů je zvláště významná pro trestní postih přeshraniční kriminality, jakož i organizovaného zločinu, je přípuštění i neověřených osobních

^{x)} Musil J. a kol.: Trestní právo procesní, C.H.Beck, 2003 str. 539

údajů účelné, neboť nepřímo přispívá k účinnému odhalování kriminality.

IV. 2. Oprávnění požadovat prokázání totožnosti a zajišťovací opatření

Konkrétně a jasně jsou formulována zákonná ustanovení opravňující celní orgány k dalším donucovacím opatřením. Oprávnění požadovat prokázání totožnosti za účelem získání spolehlivých informací důležitých pro další řízení obsahují § 31 a následující celního zákona. Celní orgán je oprávněn vyzvat osobu k prokázání totožnosti (§ 31 celního zákona), a to přistiženou při jednání, které má znaky trestného činu nebo přestupku, od které je požadováno vysvětlení dle § 30, při zajišťování placení peněžitých plnění atp. Odmítne-li taková osoba a neučiní-li ani po předchozí součinnosti, je celník oprávněn ji předvést za účelem objasnění věci. Otázku náležitosti týkajících se vysvětlení, upravuje zásadně § 158 TR, který stanoví povinnost pro policejní orgán učinit všechna opatření, na jejichž základě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu. Zde je zakotveno pod literou g) odst. 3 i právo zadržet podezřelou osobu dle § 76 TR.

Odstavec 4 citovaného zákonného ustanovení trestního řádu stanoví, že při podání vysvětlení má každý právo na právní pomoc advokáta. To by mělo platit i v případě celního řízení, což v praxi nepřichází v úvahu, neboť vysvětlení pro celní účely je jednodušší a nemá tak závažné důsledky jako v trestním řízení.

Je zajímavé si připomenout sektorový přístup při zpracovávání problematiky, komentáře ani jiné prameny k trestním předpisům oprávnění celních orgánů neuvádějí, ornezují se pouze na odkaz pro orgány Policie ČR.

Tento přístup je i v teorii finančního práva, která vychází z odlišné koncepce právního vztahu v oblasti celního a trestního práva. Bakeš ^{x)} s odvoláním na celní kodex Společenství uvádí, že subjektem celněprávního vztahu mohou být různí nositelé povinností. Především je to osoba, která činí celní prohlášení vlastním jménem a nebo jejímž jménem je celní prohlášení učiněno. Takovou osobou nazývá celní kodex Společenství „celním deklarantem“. Celní prohlášení může činit každá osoba, která může předložit celnímu orgánu předmětné zboží nebo zajistit jeho předložení se všemi doklady, jejichž předložení je nezbytné pro použití předpisů upravujících celní režim, do kterého je navrženo propuštění zboží uvedeného v celním prohlášení. Deklarantem může být osoba usazená ve Společenství nebo právnická osoba se sídlem nebo stálou provozovnou ve Společenství. Celněprávní teorie tedy zná otázku zastoupení, a dokonce má i institut nepřímého zastoupení. Další odlišností celní úpravy oproti trestní je, že celní předpisy nepřipouštějí, aby zástupce se mohl dále nechat zastupovat, otázka substitutů, která je běžná v advokacii, zde řešena vůbec není.

Dá se říci, že teorie celního práva není příliš rozvinutá v obecném, eventuálně komparatistickém směru, který by řešil různé konflikty. Je zaměřena účelově, dalo by se říci, že převládá materiální pojetí, kdy předmětem celního vztahu je zboží, takže postačí postih eventuálního majetkového prospěchu. V praxi jsem nenalezl případ, že by k trestní či jiné odpovědnosti byl hnán za porušení příslušných předpisů zástupce či celní

^{x)} Bakeš M.: Finanční právo. Citované dílo s. 414 a následující

deklarant, který nejedná vlastním jménem, jako je tomu u advokátů či daňových poradců.

Mohl by zde vzniknout dojem, že celní právo je autonomní oblast, která připouští návaznost na jiné právní předpisy pouze při vzniku naléhavé potřeby opřít se o obecnější právní normu, ať již mezinárodní nebo vnitrostátní.

IV. 3. Zajišťovací opatření

Zákonné ustanovení § 32 celního zákona upravuje podmínky zajištění osoby, která svým jednáním ohrožuje život svůj nebo jiných osob či zdraví, která se při požádání o vysvětlení pokusila o útěk, která se chová násilně, či poškozuje zařízení nebo majetek státu, která byla přistižena při jednání, které má znaky přestupku, jsou-li důvodné obavy pro pokračování takové činnosti nebo bude-li mařit řádné objasnění věci. V odstavci 1 pod literou e) je obsaženo oprávnění zajistit i osobu mladší 15 let, byla-li přistižena při činu, který má znaky trestného činu a je-li důvodná obavy, že bude pokračovat v protiprávním jednání nebo mařit řádné objasnění věci. Takovéto opatření vůči mladistvým trestněprávní předpisy neznají, zejména není návaznost na zákon číslo 218/2003 Sb. Další odstavce § 32 Celního zákona upravují postup policejních orgánů dle § 75 TŘ. V odstavci 3 však zůstala omezená lhůta zajištění, a to 24 hodin od okamžiku omezení osobní svobody. Tato problematika byla v oblasti trestního řízení silně kritizována^{x)}, výsledkem je

^{x)} Mandák V.: Zajištění osoby obviněného v Československém trestním řízení, Orbis, 1975

Hrubala J.: K problematice „zadržení“, Justiční revue 5/1992

Coufal P.: Aktuální rozhodování o vazbě ve světle nálezů Ústavního soudu, Trestní právo 3/1997 aj.

dosažení lhůty nejpozději do 48 hodin, která prakticky dostačuje pro zajištění všech náležitostí, trestní řád v § 76 odstavec 6 připouští, aby zadržená osoba měla právo na obhájce.

Pojmosloví je odlišné, trestní nauka používá u osob termín „zadržení“ a termín „zajištění“ vůči majetku, finančních prostředků a věcných hodnot. Otázkám spojeným s omezením svobody ve formě zadržení byla v trestním právu věnována značná pozornost, o čemž svědčí zákonná úprava všech podmínek postupu v trestním řízení. Trestní právo rozlišuje čtyři druhy zadržení ^{x)}:

- 1) zadržení obviněného policejním orgánem (§ 75)
- 2) zadržení osoby podezřelé policejním orgánem (§ 76 odst. 1)
- 3) omezení osobní svobody osoby přistižené při spáchání trestného činu (§ 76 odst. 2)
- 4) zadržení osoby přistižené při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté ve zkráceném přípravném řízení (179 a následující).

Učebnice trestního procesu KU ^{xx)} pak oproti uvedeným pramenům užívá souhrnný termín v hlavě IX. „Zajištění osoby obviněného a opatření osob a věcí důležitých pro trestní řízení“ (vhodnější formulace by byla „opatření vůči osobám a věcem“). Tato učebnice podává rozsáhlejší vysvětlení, obsahuje i odkazy na zákon o Policii ČR § 14, výkon pak v § 26 až 32, jakož i odvolání na mezinárodní ochranu základních lidských práv a svobod.

^{x)} Musil J.: Trestní právo procesní, C.H.Beck 2006

^{xx)} Císařová D., Fenyk J. a další, Linde 2006

Domnívám se, že i v tomto naznačení je vliv komunitárního či mezinárodního práva, včetně nejednotných překladů. Operativního charakteru je formulace § 33 celního zákona oprávnění k omezení agresivních osob tím, že takováto osoba může být připoutána k vhodnému předmětu do příchodu Policie ČR, nejdéle však dvě hodiny.

Obdobně novelizace tohoto zákonného ustanovení v § 33 a) zakotvuje oprávnění k použití technických prostředků k zabránění odjezdu vozidla zajištěného dle § 309 nebo odňatého s účelem zajistit ochranu veřejného pořádku, bezpečnosti osob, své vlastní i majetku proti osobě, která se celním orgánům nehodlá podřídit.

Celní zákon obsahuje další zákonné ustanovení týkající se zajištění celního dluhu (§ 254 a následující) a zajištění zboží (§ 309 a následující CZ), což není předmětem tohoto hodnocení.

IV. 4. Operativně pátrací prostředky

Používání operativně pátracích prostředků vždy vyvolává vášnivé politické diskuse zastánců ochrany základních práv a zastánců účelnosti pátrání.

Ani v teorii není zastávána jednotná koncepce, Jelínek ^{x)} považuje oblast těchto prostředků (§ 158 b) až f)) za samostatnou součást důkazních prostředků, Učebnice KU ^{xx)} s tímto názorem nesouhlasí. S Jelínkovým názorem nelze souhlasit, neboť

^{x)} Jelínek J.: Trestní právo procesní, EUROLEX 2002, s. 305 - 307

^{xx)} Císařová D. a kol.: Trestní právo procesní, Linde 2004, s. 322

ustálená koncepce důkazních prostředků má zákonný základ, zákonné podmínky a zákonné uplatnění. U operativně pátracích prostředků tomu tak není. Samotná formulace § 158 b), odst. 2, umožňuje použití takových prostředků jedině tehdy, nelze-li sledovaný dosáhnout jinak nebo bylo-li by dosažení účelu podstatně sníženo, přičemž práva a svobody osob mohou být omezeny jen v míře nezbytně nutné. Trestní řád rovněž omezuje možnost používání takovýchto prostředků jen na určité profesionálně vyškolené orgány Policie ČR, BIS či Útvaru pro zahraniční styky a informace. Do trestního řádu bylo používání operativně pátracích prostředků implementováno novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. právě pro svou společenskou závažnost, aby nemohlo docházet k jejich zneužívání.^{x)}

Trestní řád upravuje celkem tři operativně pátrací prostředky, a to:

- a) předstíraný převod
- b) sledování osob a věcí
- c) použití agenta.

K pořizování zvukových, obrazových nebo jiných záznamů při sledování je nutný souhlas státního zástupce. Použití agenta (§ 158 e) je omezeno jen na zvláště významné trestné činy (§ 41, odst. 2 TZ) agentem může být jen příslušník Policie ČR, čímž se lišíme od právní úpravy například v SRN.

^{x)} Fenyk J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie 11-12/2001, s. 40/41

Použití agenta povoluje na návrh státního zástupce vrchního zastupitelství soudce vrchního soudu. Podmínky používání operativně pátracích prostředků jsou přesně upraveny v minimální rozsahu používání, jejich uplatňování je kontrolováno osudem. K této problematice je dostatečně literárních pramenů.^{x)}

Celní zákon stanoví oprávnění používání podpůrných operativně pátracích prostředků v novele § 33 b) až f). Sám titul vystihuje podpůrnou povahu těchto prostředků, které nikdy nemohou sloužit jako důkaz samoučelně sám o sobě. Zákon nestanoví žádnou bližší úpravu rozsahu osob, které tyto prostředky mohou používat, vyjadřuje se obecně „celník při předcházení trestných činů a při plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv“, čemuž lze rozumět tak, že není stanoveno pouze určitý okruh osob nebo orgánů jako je tomu v trestním řádu.

Podle § 33 b) celního zákona podpůrnými operativně pátracími prostředky rozumíme:

- a) krycí doklady a krycí prostředky (§ 33 c) CZ)
- b) zabezpečovací a nástražová technika (§ 33 d) CZ)
- c) zvláštní finanční prostředky (§ 33 e) CZ)
- d) využití informátora (§ 33 f) CZ)

^{x)} Musil J.: Použití operativní techniky k důkazním účelům v trestním řízení (zahraniční srovnání), *Trestní právo* 4/1999

Budka I.: Právní úprava použití agenta a její praktická realizace, *Právní praxe* 5/1997

Kybic K.: K použití odposlechu a záznamu z telekomunikačního provozu jako důkaz, *Trestněprávní revue* 4/2002

Šámal P.: Odposlech a záznam z telekomunikačního provozu z pohledu de lege lata i de lege merenda, *Trestní právo* 4/2002 aj.

Zajímavými ustanoveními jsou poslední dvě. Zvláštními finančními prostředky se rozumí vyčleněné finanční prostředky, které jsou využívány k úhradě výdajů v souvislosti s používáním operativně pátracími prostředky, nevztahují se na ně právní předpisy upravující nakládání s peněžními prostředky státu. Toto jasné a konkrétní a otevřené ustanovení zajišťuje účelnost používání těchto prostředků bez rizik a kritiky. Pravidla pro nakládání se zvláštními prostředky jsou stanovena prováděcími předpisy ministra na návrh generálního ředitele.

Informátor je instituce stará jako policie sama. V jiných oblastech práva se se zákonnou úpravou používání informátora těžko setkáte. § f) CZ vysvětluje, že informátorem je fyzická osoba, poskytující celní správě informace a služby takovým způsobem, aby nebyla vyražena její spolupráce s celní správou. Zákon výslovně stanoví, že informátorovi je možno poskytnout věcnou nebo finanční odměnu.

Oprávnění k použití operativně pátracích prostředků jsou upravena v hlavě třetí - § 37 a) až d) CZ. Zde jsou upraveny podmínky pro použití takových prostředků, kupř. § 37 a), odst. 2 CZ stanoví, že se musí jednat o porušení předpisů, jejich prováděním byly pověřeny celní orgány a v případě, že by takové porušení bylo v tuzemsku posuzováno jako úmyslný trestný čin. Zde je připojen odkaz na § 89 TZ. Ačkoliv jsme mediačními prostředky informování, že se připravuje zákon blíže upravující podmínky odposlechu a použití záznamu z telekomunikačního provozu, § 37 d) CZ s odkazem na § 88 TR upravujícího nařízení odposlechu či využití záznamu z telekomunikačního provozu předsedou senátu, v přípravném řízení pro zvlášť nebezpečný trestný čin nebo jiný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva.

Nad rámec trestných předpisů § 37 d) CZ stanoví, že kontrolu použití odposlechu a záznamu z provozu telekomunikačního provozu vykonává Poslanecká sněmovna, která k tomuto účelu zřizuje kontrolní, pětičlenný orgán. Odstavec 3 citovaného zákona ukládá povinnost pro členy kontrolního orgánu zachovávat tajnost utajovaných informací, o kterých se dozvěděli v souvislosti s výkonem této funkce.

Nové znění celního zákona přináší právní úpravu shrnující všechny zásadní podmínky používání těchto mimořádných prostředků ve stručné a jasné formě.

IV. 5. Donucovací prostředky

Celní zákon v § 38 a následujících upravuje podmínky použití donucovacích prostředků v zájmu ochrany veřejného pořádku v místnostech nebo prostorách užívaných celními orgány nebo ochrany bezpečnosti vlastní či dalších osob, jakož i majetku proti osobě, která je ohrožuje. Před použitím donucovacích prostředků musí celník vyzvat osobu, proti které se zakročuje, aby upustila od svého protiprávního jednání s výstrahou. Od výzvy s výstrahou je možno upustit jen v případě, že je ohrožen život nebo zdraví celníka či jiné osoby a věc nesnese odkladu.

Zákonné ustanovení § 38 CZ vypočítává donucovací prostředky, kterými jsou:

- 1) hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobrany,
- 2) slzotvorné prostředky,
- 3) obušek,
- 4) pouta,
- 5) služební pes,
- 6) technické prostředky k zastavení odjezdu vozidla,

- 7) zastavovací pás a jiné prostředky k násilnému zastavení vozidla,
- 8) úder střelnou zbraní,
- 9) hrozba namířenou střelnou zbraní,
- 10) varovný výstřel.

Při použití donucovacích prostředků je celník povinen dbát, aby nezpůsobil osobě újmu zřejmě nepřiměřenou povaze a nebezpečnosti protiprávního jednání.

Zákonné ustavení § 40 CZ upravuje přesně podmínky, za nichž může celník použít zbraň. Zbraní se rozumí zbraň střelná, sečná, bodná, celník ji může použít jedině tehdy, jestliže použití jiných donucovacích prostředků by bylo zřejmě neúčinné. Před použitím zbraně musí celník osobu vyzvat, aby upustila od protiprávního jednání s výstrahou, že bude použito zbraně. I zde jsou stanoveny podmínky přiměřenosti a neodkladnosti. Po použití donucovacích prostředků je celník povinen poskytnout zraněné osobě první pomoc a jistit lékařské ošetření. Zákonné ustanovení § 42 CZ pak stanoví povinnost bezodkladného nahlášení použití donucovacích opatření svému nadřízenému.

V. KAPITOLA

CELNÍ DELIKVENCE

S odvoláním na Celní kodex Společenství (čl. 1 nařízení Rady (EHS) č. 2913 ze dne 12. října 1992 v platném znění) platný celní zákon v § 293 definuje porušení celních předpisů tak, že celní předpisy poruší ten, kdo:

- a) nezákonně odveze nebo vyveze zboží,
- b) uvede nesprávně údaje o zboží podléhajícím dohledu celních orgánů,
- c) uvede nesprávně údaje o zboží podléhajícím dohledu celních orgánů,
- d) způsobí, že mu bylo příslušným celním orgánem přiděleno povolení na základě nepravých, pozmeněných nebo padělaných dokladů nebo údajů
- e) nedodrží podmínky stanovené pro zboží
 1. propuštěného do režimu s podmíněným osvobozením (čl. 84 citovaného Celního kodexu Společenství)
 2. propuštěné do režimu vývozu
 3. propuštěné do volného oběhu s osvobozením od dovozního cla v důsledku jeho konečného použití nebo se sníženou celní sazbou
 4. zajištěné k projednání celního přestupku nebo deliktu
 5. dočasně uskladněné (čl. 50 až 53 kodexu)
 6. umístěné ve svobodném celním pásmu nebo skladu

7. pro které bylo zřízeno zástavní právo

- f) nezákonně odejme zboží dohledu celních orgánů nebo se tohoto odnětí zúčastní,
- g) padělá doklady o dováženém a vyváženém zboží nebo zboží v tranzitu (čl. 91 a 163 celního kodexu),
- h) přechovává zboží uniklé dohledu celních orgánů,
- i) poruší celní závěry,
- j) uvede nesprávné nebo nepravdivé údaje v žádosti předložené celnímu orgánu anebo předloží stouto žádostí nepravé, pozměněné nebo padělané doklady nebo jiné písemnosti,
- k) uvede nesprávné údaje v žádosti o osvědčení původu zboží nebo sám osvědčí původ zboží v rozporu s mezinárodní smlouvou,
- l) neuposlechne výzvy celního orgánu nebo celníka nebo jim brání při výkonu jejich činnosti.

Odstavec druhý citovaného zákonného ustanovení vysvětluje pojem závěry = zajištění totožnosti zboží, a to v nejkonkrétnějších podrobnostech. Odstavec třetí pak vykládá nezákonný dovoz a vývoz jako takový, který je v rozporu s ustanoveními zvláštního právního předpisu (uveden odkaz na čl. 38 až 41, 59 a 117 Celního kodexu Společenství).

Hodnotíme-li formulaci tohoto zásadního ustanovení, docházíme k závěru, že je přespříliš podrobná a nejednotná. Někde je používán odkaz na mezinárodní smlouvy, jinde na zvláštní právní předpisy, což by mohlo vést k nejednotnému výkladu. Rovněž je poměrně neobvyklé, že proti určitému protiprávnímu jednání je zákonem připuštěno použití donucovacích prostředků i sankcí (viz další ustanovení).

V podstatě je toto znění ilustrací k poměrně často vznášené kritice, že předpisy komunitárního práva, zejména direktivní opatření, jsou přesříliš podrobné a náš právní řád je přebírá zcela automaticky.

Další ustanovení pojednávající o deliktech a přestupcích se na vymezení pojmu „porušení celních předpisů“ odvolávají. Díl druhý hlavy čtrnácté celního zákona upravuje oblast celních přestupků. Jak již bylo uvedeno, rozlišení a právní účinky celních přestupků a celního deliktu, který je upraven v dalším dílu citované hlavy CZ, není šťastně formulováno.

Přestupek je v zákoně č. 200/1990 Sb. o přestupcích v platném znění definován v § 2 takto: „Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin“. Zavinění přestupku upravuje tento zákon v § 3 až 4, přičemž zákon připouští i zavinění z nedbalosti. § 4 citovaného zákona rozvádí definice zavinění přestupku úmyslné a nedbalostní.

Přestupkový zákon pak velmi výstižně vykládá i odpovědnost za porušení předpisů uložené právnické osobě (§ 6 citovaného zákona o přestupcích), a to: „Za porušení povinností uložené právnické osobě odpovídá podle tohoto zákona ten, kdo za právnickou osobu jednal nebo měl jednat, a jde-li o jednání na příkaz ten, kdo dal k jednání příkaz“.

I když připustíme určitou omezenost místní působnosti přestupkového zákona, jakož i další okolnost, že komunitární právo, jakož i další zahraniční předpisy připouštějí trestní odpovědnost právnických osob, kterou by bylo možno hodnotit i v této souvislosti, je – jak již bylo řečeno – konstrukce formulace

odpovědnosti právnické a fyzické osoby v celním zákoně nešťastná až neprofesionální.

Celní zákon v § 294 definuje celní přešupek jako „zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti způsobem uvedeným v § 293 (konkretizujícím formy porušování celních předpisů), nejde o trestný čin“.

V dalším odstavci se připouští i zavinění z nedbalosti. Odstavec třetí pak stanoví i odpovědnost za „opomenutí takého konání“, k němuž byl pachatel podle okolností a svých osobních poměrů povinen.

Proč najednou celní předpis používá pojem „pachatele“, což přešupkové právo nepoužívá a celní zákon v jiných zákonných ustanoveních také ne, zůstává nevyřešené. I když je možné připustit výhradu, že celní zákon je zákon sui generis, tedy zvláštní zákon, měly by být používané pojmy shodné s obecně platnými.

Lze připustit, že v rámci rekodifikačních prací trestního zákoníku se uvažovalo o změně konstrukce zavinění ^{x)}, je však nadále platné, že základ postihu protiprávních činů je tvořen v trestněprávní nauce a pojmosloví by mělo být i v ostatních oblastech práva pokud možno jednotné.

Připustíme-li právo členských států Společenství upravit legislativní činnost po svém, měla by být snaha zaměřena k větší

^{x)} Kratochvíl V.: Zrcadlo prvních třicetišesti paragrafů TZ, Trestněprávní revue 1/2003, s. 4

přehlednosti a účinnosti všech předpisů, takže sektorový přístup je s tímto cílem v rozporu.

Další zákonné ustanovení (§ 295 až 297 celního zákona) rozvádí sankce – napomenutí, pokutu do 100 000 či 50 000 Kč, v blokovém řízení pak 5 000 Kč, splatnost pokuty, zabrání zboží a místní příslušnost. Zabrání zboží pak celní zákon odlišuje od propadnutí zboží. Formulace § 296 a) CZ upravujícího zabrání zboží v přestupkovém řízení je širší než u celního deliktu v § 303, pojednávajícím o sankcích za celní delikt.

Díl třetí hlavy čtrnácté celního zákona pojednává o celních deliktech.

Celního deliktu dle § 298 „se dopustí právnická osoba, která porušila nebo ohrozila zájem společnosti způsobem uvedeným v § 293“. Odstavec 2 citovaného zákonného ustanovení dále objasňuje, že za právnickou osobu v ustanoveních této hlavy se považuje i fyzická osoba – podnikatel. Z této nevhodné formulace naprosto nevyplývá žádný rozdíl mezi celním přestupkem a celním deliktem. Jinde v zákoně žádné bližší objasnění také není uvedeno.

Jediným rozdílem ve formulaci je, že celní delikt neobsahuje dovětek „nejde-li o trestný čin“. Sám pojem delikt není ujasněn, v zahraničních úpravách se takový pojem užívá různě.

Přes nedostatek jasného rozlišení v § 299 ukládá za celní delikty daleko vyšší sankce, pokutu za porušení předpisů dle § 293, písm. a) až f) do výše 250 000 Kč. Dále je možno vyslovit propadnutí zboží, což je blíže upraveno v § 300 CZ. Odstavec 3) citovaného zákonného ustanovení připouští uložení sankce propadnutí zboží samostatně nebo i s uložením pokuty.

Odstavec pátý citovaného zákonného ustanovení stanoví, že sankce nebude uložena:

- a) osobě, která učinila chybu v celním prohlášení a prokázala, že učinila veškeré kroky k zajištění správných a přesných údajů,
- b) jestliže k porušení předpisu došlo v důsledku vyšší moci, nehody či jiných okolností, které nemohla dotčená osoba (opět zcela ojedinelý termín) ovlivnit a tyto skutečnosti byly celním orgánům prokázány.

Znamená to z formálního hlediska, že za uvedených okolností je možno upustit od sankcí pouze za celní delikty a za přestupky nikoliv? Rovněž propadnutí zboží podle § 300 CZ je uvažováno pouze v souvislosti postihu celních deliktů.

Rozdíl mezi zabráním a propadnutím zboží není nijak zřetelný, § 303 CZ stanoví podmínky zabránění zboží, o čemž se rozhodne v případě, že zboží nenáleží pachateli (zde je již nikoliv dotčená osoba, ale pachatel celního deliktu) nebo nebyla-li zjištěna osoba, která porušila celní předpisy způsoby uvedenými v § 293 CZ. Vlastníkem zabraněho i propadnutého zboží se stává vždy stát.

Paragraf 304 pojednává o místní příslušnosti k řízení o celních deliktech.

Hlava šestnáctá pak pojednává i zajištění a prodej zboží, hlava sedmnáctá obsahuje společná, přechodná a závěrečná ustanovení. Z prováděcích předpisů lze se jen letmo zmínit o § 1 vyhlášky č. 199/2004 Sb., v platném znění, kterou se provádějí některá ustanovení celního zákona, a kterou se zrušují některé vyhlášky upravující osvobození od dovozního cla a nepreferenční původ zboží, upravující podmínky a způsob provádění osobní prohlídky dle § 48 CZ.

Závěrem lze shmout, že postih celní delikvence je v celním zákoně upraven v souladu se světovým trendem a platným komunitárním právem. Kritické poznámky uvedené k formulaci jednotlivých zákonných ustanovení jsou pouze formálního rázu a svědčí o tom, že právní úpravě byla věnována účelová pozornost směřující k zajištění cíle celní legislativy – ochraně společnosti z všestranných aspektů, přičemž důraz byl kladen na ekonomické, respektive profesionální zájmy. Vztah k trestnímu právu a řízení však není jednoznačně dořešen.

VI. KAPITOLA

TRESTNĚPŘÁVNÍ ÚPRAVA

VI. 1. Porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou

Trestní zákoník obsahuje úpravu trestního postihu porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou v § 124 a následujících, tedy v hlavě druhé pojednávající o trestných činech hospodářských. Formulace této skutkové podstaty trestného činu v pojmu „kdo podstatně ohrozí obecný zájem“, což takovéto protiprávní jednání zařazuje nad celní delikvenci – celní delikty i přestupky. Podle důvodové zprávy k novele z roku 1990 provedené zákonem číslo 175/1990 Sb. se podstatným ohrožením obecného zájmu rozumí taková porušení předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou, které má rozsáhlý následek – důvodová zpráva ^{x)} uvádí částku přesahující 80 000,- Kčs, případně jsou dány jiné okolnosti, které objasňují podstatné ohrožení jako kupříkladu vývoz významné památkově chráněné věci. Vysvětlivky uvedené v citovaném komentáři TZ dodávají, že se může jednat i o věci podléhající zvláštnímu celnímu režimu jako jsou nebezpečné zbraně, omamné a psychotropní látky, což nepovažují za přesné, neboť zde není jasné rozlišení o jaký kontrolní režim se jedná, zejména pak, zda s nejedná o zboží podléhající dle zákona 21/1997 Sb. ve znění dalších předpisů a prováděcí vyhlášky číslo 397/2004 Sb. k zákonu číslo 204/2004 Sb., týkajících se vývozu a dovozu zboží a technologií

^{x)} Šámal P. a kol.: Trestní zákon, komentář, II. Díl, C. B. Beck
2004 s. 780

podléhajících mezinárodním kontrolním režimům. Trestní zákon postihuje porušení takových předpisů v souladu s mezinárodním trendem přísněji v dalších zákonných ustanoveních - § 124 a) až f) TZ.

Zde, jakož i v podobných případech je zvláště důležitá spolupráce celních orgánů s orgány činnými v trestním řízení, a to nejen pro účely správné kvalifikace, ale zejména pro zamezování a předcházení takových protiprávních a společensky nebezpečných činů. Komentář dále dodává vhodné vysvětlení, že v praxi byly řešeny případy nepřihlášených ohrožených druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin převážených přes hranice, kdy hodnota nepřihlášených ohrožených druhů k celnímu řízení ani zdaleka nedosahovala částky 80 000 Kč. Takovéto jednání v návaznosti na zákon číslo 100/2004 Sb., o ochraně volně žijících živočichů a volně rostoucích planých rostlin, bude rovněž postiženo podle § 124 TZ, jestliže budou zjištěny okolnosti, které znamenají podstatný zákaz (kupříkladu zboží může obsahovat původce nález nebo být nositelem škůdců apod.) nebo podléhá ochraně v rámci jiných právních norem, kupříkladu zákona číslo 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin číslo 572/1992 Sb., tzv. CITES. K tomu nutno poznamenat, že Nejvyšší soud ČR poskytl výkladové stanovisko číslo 4/2000 (sešit 1/2000), že trestnou činnost lze posuzovat dle novely k § 181 f TZ, kde v následujícím zákonném ustanovení, je připuštěno i zavinění z nedbalosti – což bylo upraveno novelou provedenou zákonem číslo 134/2002 Sb.

Pro úplnost lze dodat, že je vždy nutno věnovat zvláštní pozornost i případnému souběhu s jinými trestnými činy,

kupříkladu krácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 148, ohrožení životního prostředí podle § 181 a nebo § 181 b, šíření nakažlivé choroby podle § 189 nebo § 190, týrání zvířat podle § 203 apod.

Obecným zájmem rozumíme všestranný zájem společnosti, tedy nejen zájem hospodářský, jako je tomu u celních předpisů, ale i kulturní, aby nebyla vyvážena umělecká díla, která je třeba považovat za kulturní památky, zdravotní jako kupříkladu zamezení rizika šíření nakažlivé choroby lidí a zvířat apod. Trestný čin porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou podle § 124 TZ je trestný čin úmyslný. Je dokonán již tím, že pachatel úmyslně poruší právním předpisem zakázaný nebo omezený dovoz, vývoz či tranzit zboží a tím ohrozí obecný zájem (R 3/1997-II). Základním jednáním z hlediska § 124 TZ je tedy porušení zákazu nebo dovozu, vývozu či průvozu zboží, za které se považují veškeré věci movité i elektrická energie jak je uvedeno v kombinované nomenklatuře celního sazebníku (§ 2 písmeno d) CZ).

Je to tedy kterákoliv hmotná věc, s výjimkou hodnot, jejichž dovoz a vývoz upravují předpisy o devizovém hospodářství (§ 4 a následující devizového zákona). Dovoz a vývoz českých peněz upravují předpisy o devizovém hospodářství, nikoliv tedy předpisy o vývozu, dovozu či průvozu zboží. Proto české peníze nejsou zbožím ve smyslu citovaného § 124 TZ (R 4/1986).

Komentář k TZ jasně vysvětluje i další použité pojmy. Takováto objasnění v celních ani jiných předpisech nenajdeme.

Dovozem se obecně rozumí režim, při kterém dovozce dopravuje zboží pocházející z cizího státu do ČR, v některých případech se může jednat o zboží z třetího státu do Evropského společenství

(kupř. § 2, písm. f), zákona č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin apod.

Vývozem se rozumí režim, při kterém zboží opouští tuzemsko v některých případech se může jednat i o vývoz do třetího státu Evropského společenství.

Průvoz (tranzit) je režim, kterému podléhá zboží dopravované pod celním dohledem přes území České republiky.

Definice zboží uvedené v komentáři TZ se odvolává na § 2, písm. d) CZ, čímž se rozumí veškeré věci movité a elektrická energie uvedené v celním sazebníku. Zákonné ustanovení § 2 celního zákoníku však bylo zrušeno, takže výklad bychom museli hledat v jiných pramenech, eventuelně komunitárního práva, což je obtížné. Komentář vysvětluje porušení předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou rámcově – tedy nikoliv odkazem na čl. 1 nařízení Rady (EHS) č. 2913 ze dne 12. 10. 1992 – celní sazebník společenství a § 293 CZ – s odvoláním na starý judikát B 3/1981 aj.

K naplnění znaku „poruší zákaz nebo omezení dovozu, vývozu nebo průvozu zboží“ nepostačuje jen to, že zboží nebylo řádně předloženo k celnímu řízení. Komentář k TZ říká, že vždy je třeba zjistit, že došlo k porušení zvláštního předpisu, který upravuje pohyb zboží přes státní hranice, eventuelně přes hranice Společenství (R 26/2001 a 3/2000 výkladových stanovisek NSZ sešit I/2000).

Domnívám se, že účelem bylo zdůraznit prioritu komunitárního práva nad vnitrostátním právním řádem, ale v současné době jsou celní předpisy v souladu s evropským právem i mezinárodními smlouvami, a spolupráce celních a policejních orgánů tak postačující, že takováto upozornění slouží jen signalizačním účelům.

V poslední době pak dochází i k vytváření mezinárodních společných týmů, aby bylo možno čelit závažným porušením platných předpisů, takže by se dalo říci, že řešení problematiky v přípravném řízení (i proti organizovanému zločinu) je na tak postačující úrovni, že soudu budou v trestním řízení předloženy patřičné doklady i s označením kvalifikace protiprávního a společensky nebezpečného jednání, které soudce jen zhodnotí.

V této souvislosti se nemohu zdržet kritické poznámky, že odborná kvalifikace a řádné zvládnutí všech předpisů a formálních náležitostí je nesmírně důležitá, a v cizině hodnocena. U nás tomu tak není a reorganizace a personální výměny odborníků podléhající politickým vlivům k potřebné úrovni – zejména i z mezinárodního hlediska – nepřispívají.

Komentář dále konkretizuje, že nepřihlášení zboží k celnímu řízení nelze samo o sobě považovat za porušení závazku nebo omezení při přepravě zboží přes hranice, pokud se jedná o dovoz, vývoz či průvoz, který není zakázán nebo regulován jiným právním předpisem a pokud by bylo k celnímu řízení připuštěno, bylo by po zaplacení cla propuštěno. (Tato konkretizace při trojúrovňové klasifikaci celních deliktů se jeví jako naivní, neboť vycházíme vždy ze zásady, že použití trestního práva je „ultima ratio.“)

Pokud osoba, která by při dovozu nepřihlásila zboží k celnímu řízení s úmyslem dosáhnout skrytým převozem zkrácení cla, resp. nevyměření příslušných daní (spotřební daň nebo daň z přidané hodnoty) bude postižena podle § 148 TZ za předpokladu, že se nejedná o zboží, jehož dovoz podléhá omezení a výše nevyměřeného cla přesáhne 40 000 Kč (větší rozsah). Pouze za situace, že by se jednalo o zboží, jehož pohyb přes hranice je zakázán nebo omezen zvláštním předpisem,

například zákonem č. 100/2004 Sb. a vyhláškou č. 227/2004 Sb., přicházelo by v úvahu posouzení takového činu podle § 124 TZ za předpokladu, že došlo k podstatnému ohrožení obecného zájmu. Již dříve byl tento pojem objasněn, takže škoda překročí 80 000 Kč nebo budou dány jiné okolnosti, v důsledku nichž dojde k tak škodlivému ohrožení obecného zájmu. Pokud by vzhledem k povaze omezení mohlo přicházet v úvahu i vyměření cla, šlo by o jednočinný souběh trestných činů. V opačném případě může přicházet v úvahu některý z celních deliktů.

Na porušení předpisů upravujících dovoz, vývoz a průvoz zboží je pamatováno postihem podle zvláštních ustanovení TZ, kupř.:

- dovoz, vývoz a průvoz omamných a psychotropních látek (§ 187)
- dovoz, vývoz a průvoz „tvrdé“ dětské pornografie (§ 205),
- vývoz kontrolovaného zboží a technologií (§ 124 a), odst. 2),
- dovoz a vývoz vojenského materiálu (§ 124 d)),
- přeprava nebezpečného odpadu přes hranice států (§ 181 e), odst. 2),
- dovoz, vývoz a průvoz jedinců zvláště chráněného druhu živočichů nebo rostlin, exemplář ohroženého druhu nebo exemplář druhu kriticky ohroženého nebo druhu přímo ohroženého vyhubením (§ 181 f)),
- dovoz a vývoz zbraní, bojových prostředků nebo výbušnin zakázaných zákonem nebo mezinárodní smlouvou (§ 185 a)).

V těchto případech se uplatní zmíněná speciální ustanovení. Je-li však porušen ještě nějaký jiný obecný zájem než ten, která je

chráněn citovanými ustanoveními TZ, přichází v úvahu souběh s trestným činem podle § 124 TZ.

Komentář vysvětluje i pojem „podstatně“ ohrozí obecný zájem po novele provedené zákonem č. 175/1990 Sb.

V praxi byly řešeny případy nepřihlášených volně žijících druhů živočichů a planě rostoucích rostlin k celnímu řízení převážených přes naše hranice z hlediska podstatného ohrožení obecného zájmu. I když škoda nedosahuje zmíněné výše 80 000 Kč, je nutno respektovat zákonné ustanovení zákona č. 100/2004 Sb., zákona č. 114/1992 Sb., Úmluvu o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (č. 572/1992 Sb. zv. CITES – viz výkladové stanovisko NSZ – sešit 1/2000), a volně zvažovat aplikaci dle § 181 f) a § 181 g) TZ.

V konkrétním případě bude tedy nutné zjistit, o jaký druh živočichů či rostlin se jedná, zda jde o druh bezprostředně ohrožený nebo druh, který tak výrazně ohrožen není. Přitom je nutno přihlédnout k množství nepovoleně převážených živočichů, ke způsobu jejich přepravy, k možnosti zavlečení nálezů zvířat a nemocí přenosných ze zvířat na lidi, k hrozícímu nebezpečí z prošení povinností dle zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, zejména § 28 až 38 upravujícím podmínky dovozu, vývozu a průvozu, jakož dalším okolnostem zvýrazňujícím ohrožení veřejného zájmu. Například nedovoleným přesunem určitého druhu ptáků, ryb, ještěřů, plazů apod., může být ohroženo i životní prostředí. Pro úplnost je třeba zdůraznit, že je vždy zapotřebí uvažovat o možném souběhu s jiným trestným činem, například zkrácení daně, poplatku či podobné povinné platby podle § 148, ohrožení životního prostředí podle § 181 anebo § 181 b), šíření nakažlivé choroby podle § 189 nebo § 190, týrání zvířat dle § 203 TZ apod.

Sankce hrozící za spáchání tohoto úmyslného trestného činu nejsou nikterak přísné. Podle odstavce 1 citovaného zákona § 124 hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci – a podle novely propadnutím i jiné majetkové hodnoty. Tato změna odpovídá širšímu pojetí v rámci komunitárního práva. Převažuje ekonomický zájem, proto i stanovené sankce jsou převážně ekonomického (majetkového) charakteru. Jak již bylo uvedeno, v celních předpisech ani jinde přesné vymezení pojmu zboží nenacházíme, což respektuje i novela trestního předpisu zvýrazňující připuštění i „jiné majetkové hodnoty“. Tato úprava odpovídá blanketnímu charakteru celého tohoto zákonného ustanovení.

Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou je uvedena v odstavci druhém § 124 TZ. Zde trestní zákon hrozí pouze trestem odnětí svobody v trvání od jednoho roku do pěti let. Podmínkou je spáchání takového trestného činu nejméně se dvěma osobami nebo byla-li způsobena značná škoda nebo zvláště závažný následek. Z formy trestní sankce je zřejmý převládající vliv trestní represe, aniž by bylo uvažováno o jiných majetkových sankcích. Znak spáchání tohoto trestného činu nejméně se dvěma osobami vykládá komentář tak, že může jít o spolupachatelství (§ 9 odstavec 2), nebo o některou z forem účastenství s výjimkou návodu (§ 10 odstavec 1) (R 25/1968). Nevyžaduje se, aby zúčastněné osoby byly trestně odpovědné, ani že by mělo jít o organizovanou skupinu. Při splnění materiální podmínky uvedené v § 88 odstavce 1 TZ postačuje součinnost dalších osob, aniž by tyto osoby musely o své součinnosti s pachatelem navzájem vědět a aniž by mezi nimi panovala určitá

organizovanost práce (R 37/1965). Pachatel o takové součinnosti však vědět musí.

Pojem značné škody je definován v (§ 89 odstavci 11 TZ). Pokud jde o zavinění, postačí ve vztahu k tomuto následku nedbalost. To znamená, že pachatel úmyslně poruší předpisy o vývozu, dovozu a průvozu, avšak nemusí tím sledovat svůj značný prospěch rovnající se značné škodě. Skutečnou škodou se rozumí újma spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného, při které nedojde v důsledku škodní události k rozmnožení majetkových hodnot, ač by se to dalo s ohledem na povahu věci předpokládat (R 3/1977). Citovaný judikát vysvětluje podmínku „zvlášť závažný následek“. Zpravidla je povahy nehmotné, přičemž se musí svou nebezpečností pro společnost rovnat následku „značné škody“. Tak se může jednat o vývoz mimořádně významné kulturní památky, šíření nakažlivé choroby apod. Může se také jednat o dovoz zakázaného nebo omezeného zboží velmi vysoké hodnoty, které pachatel nepřihlásí k proclení a je určeno k prodeji překupníkům. I zde stačí nedbalost.

Vztah k jiným zákonným ustanovením

Jednočinný souběh s trestným činem neoprávněného podnikání podle § 118 a krácení daně, poplatku nebo jiné povinné platby podle § 148 TZ není vyloučen. Jednočinný souběh s trestným činem ohrožení devizového hospodářství podle § 146 je vyloučen. Vyváží-li však pachatel v době nouzového stavu v devizovém hospodářství současně nelegálně zboží spadající pod ustanovení § 124 TZ a také peněžní prostředky, sloužící k úhradě vývozu zboží z tuzemska do zahraničí, čímž poruší

zákaz dle § 32 odstavce 1 písmene b DZ, naplní znaky trestných činů podle § 124 a § 145 ve vícečinném souběhu.

Judikatura

Většina judikátů a výkladových stanovisek je staršího data. Prakticky významné je čj. NS 10/2001 upravující výklad dovozu neoznačených /nekolokovaných) cigaret z cizího státu, jehož cena přesáhne 80 000 Kč. Při stanovení ceny tohoto zboží je nutno vycházet z obvyklé tržní ceny hodnoty zboží podle kritérií § 89 odst.12 TZ.

Rovněž se v praxi poměrně často vyskytuje dovoz padělků značkového zboží. V případě, že pachatel dovoze z cizina do ČR zboží neoprávněně značené logem shodným se zapsanou ochranou známkou, k níž přísluší právo jinému, pak není vyloučeno posoudit takové jednání jako trestný čin porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu podle § 150, odst. 1 TZ v jednočinném souběhu s trestným činem porušování předpisů o oběhu zboží s cizinou podle § 124 TZ.

VI. 2. Porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi

Po hrůzách druhé světové války se všechny demokratické národy rozhodly zamezit další genocidě a utrpení nevinných. Jedním z prostředků zachování míru byla zvýšená kontrola strategických prostředků. Roku 1949 sedm států založilo Koordinační výbor pro mnohostrannou strategickou vývozní kontrolu (COCOM), počet účastníků se stále rozrůstal. Byly vypracovány seznamy, které se stále aktualizují. Je možno je dělit na 3 části:

- a) oblast atomové energetiky

- b) oblast vojenských zařízení včetně letadel a bomb
- c) oblast průmyslová – vojenská a civilní.

Později byl COCOM zrušen a z praktického hlediska byla kontrola nad oběhem tohoto zboží svěřena jednotlivým členským státům, které pro nakládání udělují fyzickým či právnickým osobám licence.

Vzhledem k hrobě terorismu a nebezpečnosti obchodu se zbraněmi, který vykazuje přes veškerá omezení a kontroly nesmírné zisky, bylo zapotřebí v souladu s mezinárodní právní úpravou zakotvit v trestním zákoně i postih tohoto velmi nebezpečného činu.

Celní zákon úpravu podmínek dovozu, vývozu či průvozu takového zboží a technologií neobsahuje, platí zvláštní úprava provedená původně zákonem č. 547/1990 Sb., později zákonem č. 21/1997 Sb., o kontrole vývozu a dovozu zboží a technologií podléhajících mezinárodním kontrolním režimům. Jak vyplývá ze základních mezinárodních dokumentů, již článek 2 Charty OSN o nezasahování do vnitřních záležitostí členských států, neplatí žádná univerzální mezinárodní smlouva boje proti mezinárodnímu terorismu. ^{x)}

Na druhé straně platí řada mezinárodních smluv k zajištění bezpečnosti letectví a námořní plavby, o potlačování braní rukojmí, úmluva o fyzické ochraně jaderných materiálů apod. ^{xx)}

^{x)} blíže viz Šturma P., Poláková J., Bílková V.: Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu, C.H.Beck, 2003, str. 4 a následující

^{xx)} blíže viz Pikna B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu, citované dílo s. 330 a následující

Zákon číslo 21/1997 upravuje podmínky, za kterých lze z ČR vyvážet nebo dovážet zboží a technologie, podléhající mezinárodnímu kontrolnímu režimu, a působnost orgánů státní správy v této oblasti. Prováděcí předpis – vyhláška číslo 397/2004 Sb. k provedení zákona číslo 21/1997 Sb. o kontrole vývozu a dovozu zboží, technologií podléhajících zvláštnímu mezinárodnímu kontrolnímu režimu ve znění zákona číslo 204/2004 Sb. Podle § 2 citovaného zákona jsou kontrolnímu režimu podrobeny předměty dvojího použití, včetně software a technologie, které vzhledem ke svému charakteru mohou být použity jak pro civilní, tak pro vojenské účely, včetně těch, které jsou nevýbušné povahy podporující výrobu jaderných zbraní nebo jiných jaderných výbušných zařízení, chemických a biologických zbraní, seznam tvoří přílohu citované vyhlášky. Kontrolovaným zbožím je i zboží, na něž se vztahuje licenční řízení ve zvláštních případech podle § 19 citovaného zákona 21/1997 Sb. Toto licenční řízení se vztahuje na vývoz zboží a technologií, které nejsou uvedeny v seznamu kontrolovaného zboží, včetně poskytování technické pomoci, která je spojena s pohybem osob a zahrnuje tedy i ústní formy technické pomoci. O tyto zvláštní případy se jedná, jestliže:

- a) vývozce byl ministerstvem průmyslu a obchodu informován, že zboží neuvedené na kontrolním seznamu je nebo může být celé nebo jeho část určeno k použití ve spojení s vývojem, výrobou, zacházením, provozem, údržbou, skladováním, odhalováním, zjišťováním nebo rozšiřováním chemických, biologických nebo jaderných zbraní nebo jiných jaderných výbušných zařízení, nebo s vývojem, výrobou,

údržbou nebo provozem či skladováním raketových systémů schopných takové zbraně nést;

b) země kupující nebo země určení podléhá zbrojnímu embargu rozhodnutém společným postojem nebo společnou akcí přijatou Radou Evropské unie nebo rozhodnutím Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě nebo zbrojnímu embargu uloženému rezolucí Rady bezpečnosti Organizace spojených národů a vývozce byl informován ministerstvem, že zboží neuvedené v seznamu kontrolovaného zboží je nebo může být celé nebo jeho část určena pro vojenské použití, čímž se rozumí:

- začlenění do seznamu vojenského materiálu vydaného na základě zvláštního právního předpisu (jako kupříkladu zákon číslo 38/1994 Sb. o zahraničním obchodu s vojenským materiálem a doplnění zákona číslo 455/1991 Sb. živnostenského zákona ve znění pozdějších předpisů, zákona číslo 140/1961 TZ aj. Trestní zákon v § 15 upravujícím oprávněné nošení zbraně vylučujícím protiprávnost a nebezpečnost činu pro společnost v komentáři velice podrobně vysvětluje pojem zbraně s odvoláním na příslušné zákony, kupříkladu zákon o Policii ČR (283/1991 Sb. ve znění dalších předpisů, jakož i zákon číslo 553/1991 Sb. o obecní policii ve znění dalších předpisů, zákon číslo 154/1994 o BIS, zákon číslo 219/1992 Sb. o ozbrojených složkách ČR aj. V komentáři TZ je uveden i odkaz na celní předpisy,

o nichž již bylo pojednáno. Nejširší definicí je vysvětlení pod bodem 22 k § 89 odstavec ř. Zde se uvádí „zbraní se rozumí nejen zbraně v technickém slova smyslu (střelné, bodné atp.), ale i jakýkoliv předmět schopný přivodit zranění (SR 51/1995).

c) nařízení vlády stanoví, že s vývozem zboží neuvedeného v seznamu kontrolovaného zboží je nebo mohlo by být spojeno závažné ohrožení veřejného pořádku nebo bezpečnost (článek 36 a 114 Evropské dohody zakládající přidružení ČR k ES - vyhláška číslo 7/1995 Sb.

d) technická pomoc uplatňovaná mimo území Evropského společenství zamýšlená pro použití označeném písmenem a) a b).

Vývozce je povinen součinností s ministerstvem, aby zabránil riziku zneužití. V licenčním řízení je dále povinen postupovat dle § 6 až 14 citovaného zákona číslo 21/1997 Sb. Komentář vysvětluje pojem „kontrolovaného zboží a technologií“ pouhým odkazem na přílohu k vyhlášce číslo 204/2004 Sb. Takové zboží je vývozce oprávněn vyvést jen se souhlasem a stanovenými podmínkami ministerstva průmyslu a obchodu ve formě licence, kterou zákon číslo 21/1997 Sb. rozlišuje jako licenci individuální, individuálně otevřenou nebo všeobecnou.

Nakládáním se rozumí vývoz a dovoz kontrolovaného zboží a technologií. Dovozen se rozumí propuštění kontrolovaného zboží a technologií do celního režimu volného oběhu nebo do některého z režimů s ekonomickým účinkem (§ 3 odstavec 5 citovaného zákona).

Vývozem se rozumí:

- a) propuštění kontrolovaného zboží a technologií do režimu vývozu nebo do režimu pasivně zušlechťovacího styku nebo přidělení celně schváleného určení pro zpětný vývoz zboží, na základě rozhodnutí celního úřadu,
- b) přenos softwaru nebo technologie elektronickými prostředky, faxem nebo telefonem do místa určení mimo území Evropského společenství. Ústní předávání technologie telefonem je vývozem jen tehdy, je-li technologie obsažená v dokumentaci čtena nebo popisována způsobem, že je v podstatě dosaženo stejného výsledku jako kdyby byl předán dokument. Ustanovení zvláštního zákona (§ 3 odstavec 3 citovaného zákona) není dotčena.

Porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi je úmyslný trestný čin. Komentář zdůrazňuje, že se jedná trestný čin s blanketovou dispozicí, což lze připustit pouze co do forem páčání této trestné činnosti.

Kvalifikovaná skutková podstata tohoto trestného činu je uvedena v odstavci druhém citovaného § 124a TZ. Podmínkou je vývoz nebo převedení na cizí stát nebo organizaci, která má sídlo v cizině nebo na cizího činitele (jakoukoliv cizí právnickou nebo cizí fyzickou osobu). Zde hrozí vyšší trestní sazba odnětí svobody od 3 do 8 let, peněžité trest či propadnutí majetku.

Ve srovnání s kvalifikovanou podstatou § 124 odstavce 2, je v tomto citovaném zákonném ustanovení vyžadováno úmyslné zavinění.

Vztah k jiným zákonným ustanovením

Jednočinný souběh s trestným činem porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou podle § 124 je vyloučen. To

odpovídá jak speciálnímu charakteru zboží a technologií, tak i zvláštnímu celnímu režimu. Dováží-li pachatel současně nelegální zboží různého charakteru, spadající pod toto zákonné ustanovení, dopustí se trestného činu v reálném vícečinném souběhu.

Nepřekážení tohoto trestného činu je trestné podle § 167 odstavce 1) a neoznámení tohoto trestného činu podle § 168 odstavce 1 TZ.

Trestnost tohoto trestného činu zaniká účinnou lítostí podle § 66 TZ.

Paragraf 124 TZ řeší jako samostatnou skutkovou podstatu trestného činu nesplnění důležité povinnosti svého zaměstnání, postavení nebo funkce k neoprávněnému vydání povolení k nakládání se zbožím a technologiemi kontrolovanými podle zvláštních předpisů nebo zboží unikne z evidence. Trestní postih zde není příliš přísný, hrozí trest odnětí svobody až ne tři léta, zákaz činnosti nebo peněžitý trest. Další odstavce druhý a třetí řeší kvalifikované skutkové podstaty, při čemž zákonodárce rozlišuje následek „značnou škodu nebo újmu“ a „škodu nebo újmu velkého rozsahu“. Komentář vysvětluje, že škoda velkého rozsahu se míní jako škoda ve výši nejméně 500 000 Kč, škodou velkého rozsahu se míní škoda v rozsahu nejméně 5 000 000 Kč. K zavinění tak škodlivého následku stačí nedbalost.

Učebnice trestního práva hmotného ^{x)} logicky skutkové podstaty dle § 124 a) až 124 f) TZ logicky shrnuje. Jak již bylo řečeno, zákonodárce pravděpodobně pečlivě sledoval zahraniční pramen při formulování různých forem tohoto protiprávního

^{x)} Novotný O. a kol.: Trestní právo hmotné, díl 2, ASPI, 2007

jednání s nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi, které podléhají kontrole podle specifického zákona číslo 21/1997 Sb. Zda se v praxi takováto forma legislativního vyjádření v trestněprávní praxi osvědčila, ukáže budoucnost. I když se takovýmto způsobem text trestního zákoníku rozšiřuje, mezinárodní orgány pečlivě hlídají, aby právní úprava kontroly a boje proti tak závažné trestné činnosti byla upravena co nejjednodušeji, takže řešení zákonodárce bylo jistě touto direktivní snahou orgánů ES nasměřováno.

Paragraf 124 c) sice postihuje pachatele, který dosáhne na základě nepravidelného nebo neúplného údaje vydání dokladu potřebného pro orgány kontrolující zboží a technologie podle zvláštních předpisů, nebo takové doklady zničí nebo učiní neupotřebitelnými nebo učiní zásah do technického nebo programového vybavení počítače. Zde hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest.

Komentář k TZ dovozuje, že zde nemusí být dán úmysl takový čin spáchat, že skutková podstata je jen zvláštní formou přípravy takového jednání postihovaného § 124 a) nebo 124 b). Tato skutková podstata je speciálním případem trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 125 TZ, proto je jednočinný souběh vyloučen. Rovněž tak je vyloučen souběh § 257 postihujícím poškozování cizí věci a poškozování a zneužití záznamu na nosiči informací podle § 257 a) TZ. Podmínky postihu nepřekažení tohoto trestného činu platí obdobně, stejně tak jako zánik účinnou lítostí podle § 66 TZ jako v předchozích zákonných ustanoveních.

Obdobně jsou formulovány následující tři paragrafy společně označené jako „Porušování předpisů o zahraničním obchodu s vojenským materiálem“.

Po objektivní stránce jsou zde dvě formy jednání – provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence; nebo porušení důležité povinnosti zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, čímž je způsobeno:

- neoprávněné vydání povolení k provádění zahraničního obchodu vojenským materiálem nebo licence;
- je vydán nepravdivý nebo neúplný doklad, na jehož základě je takovéto povolení nebo licence neoprávněně vydána.

Citovaná učebnice stručně a výstižně konstatuje, že obě přípravná jednání v § 124 f) jsou obdobná jako v § 124 c) a lze je stručně charakterizovat jako klamání při žádosti o povolení nebo licenci a jako nevedení řádné evidence zahraničního obchodu s vojenským materiálem.

Komentář k TZ široce vysvětluje jednotlivé pojmy ve smyslu zákona číslo 38/1994 Sb.

Podmínky souběhu trestných činů, stejně jako trestnost nepřekažení těchto trestných činů a zánik trestnosti účinnou litostí, platí jako ve výše uvedených případech. K těmto novelizovaným zákonným ustanovením učebnice žádnou judikaturu neuvádí, literární prameny se mi nepodařilo nalézt.

Zásadně lze konstatovat, že naše trestněprávní úprava je v souladu se světovým trendem a závazky státu vyplývajícími z uzavřených mezinárodních dohod a komunitárního práva. Jedná se o zcela specifický úsek trestněprávní činnosti, která je závažná a velice aktuální.

Mezinárodní spolupráce se v této oblasti stále vyvíjí, což přináší nové legislativní podněty a zlepšení trestněprávní praxe.

VI. 3. Trestněprávní úprava v návrhu na rekodifikaci trestního zákoníku

Ačkoliv po platnosti Schengenských dohod u nás jistě dojde k podstatným změnám právních předpisů, regulujících oběh zboží ve styku s cizinou a zahraniční obchod s vojenským materiálem a technologiemi podléhajícím zvláštní kontrole, je vhodné se zmínit o návrhu úprav shrnutých ve vládním návrhu trestního zákoníku.

Návrh na rekodifikaci upravuje trestné činy hospodářské v hlavě šesté, přičemž díl první obsahuje trestné činy proti měně, díl druhý trestné činy daňové, poplatkové a devizové, díl třetí trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží s cizinou a díl čtvrtý trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu.

Podle zařazení pojednávaných trestných činů se dá shrnout, že v podstatě k žádné podstatné změně nedochází. Porušování předpisů o oběhu zboží s cizinou je zařazeno hned po novém trestném činu porušování finančních zájmů Evropského společenství v § 239. Důvodová zpráva k rekodifikaci uvádí, že „skutková podstata trestného činu porušování předpisů o oběhu zboží s cizinou byla doplněna tak, aby mimo porušení zákazu nebo omezení zahrnovala i porušení důležité povinnosti stanovené pro dovoz, vývoz a průvoz zboží.“^{x)} Dále došlo k upuštění od klasické blanketní formy skutkové podstaty tohoto trestného činu a vyla vytvořena konkretizace jednání, aby tak bylo dosaženo harmonického souladu s formulací trestného činu

^{x)} Šámal P.: *Osnova trestného zákoníku*, C.H.Beck, 2006, s. 250
porušování zákazu nebo omezení týkajícího se kontrolovaného zboží a technologií v § 239 a dalšími. Zahnutí znaku porušení jiné důležité povinnosti stanovené pro dovoz, vývoz a průvoz zboží by podle argumentace důvodové zprávy mělo přispět k tomu, aby byla postižena jednání, která podle převažujících názorů v praxi nebyla považována za jednání porušující zákaz nebo omezení dovozu, vývozu nebo průvozu zboží, například nepřihlášení zboží při přestupu přes státní hranice, pokud současně nedochází k porušení zákazu či omezení dovozu, vývozu nebo průvozu upraveného zvláštním předpisem (např. zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 166/2002 Sb., o veterinární péči, zákon č. 71/1994 Sb., prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty atp.).

Důvodová zpráva dále dovozuje, že nové znění zajišťuje postih takových jednání, která porušují některou důležitou povinnost stanovenou v předpisech upravujících dovoz, vývoz a průvoz zboží. Dále upravila osnova u tohoto trestného činu zvlášť přitěžující okolnost tak, aby kvalifikované skutkové podstaty navazovaly na ostatní hospodářské trestné činy a postihovaly taková jednání, která jsou typově velmi závažná a to způsobení nebo zvýšení nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci domácích či hospodářsky užitečných zvířat nebo nakažlivé choroby nebo škůdce užitkových rostlin, anebo spáchání takového trestného činu ohledně věci, které jsou předmětem kulturní hodnoty nebo archiválií anebo na věci patřící do sbírky muzejní povahy, eventuelně na kulturní památky. Tyto

konkrétní těžší následky jsou výslovně vyjmenovány v odstavci 2) i 3) citovaného zákonného ustanovení § 239 osnovy TZ.

Tato argumentace vyznívá převážně teoreticky a částečně i konzervativně. Z vlastní praxe i ostatních mých spolupracovníků se domnívám, že právě tyto navrhované okolnosti nemohou plně postačovat pro trestní postih způsobení těžšího následku navrhovaným změnám se rovnající. V praxi jsem neshledal, že by celní potřeby takovou změnu vyžadovaly.

Čistá blanketní forma se tak mohla vztahovat v současnosti nebo v budoucnu i na tak závažná trestní jednání, která se mohou rozšíření infekce nebo věcem kulturní či památkové hodnoty rovnat. Tak kupříkladu zákon č. 191/1999 Sb., o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví, naznačuje perspektivu rozvoje obchodu směřujícího ke směně software, informací programů apod. technologií výpočetní techniky a rozvoje komunikací pomocí internetu apod.

Obdobně jako je tomu u úpravy trestného činu porušování předpisů týkajících se zboží a technologií podléhajících zvláštnímu režimu by neměla být přehlížena při úpravě trestného činu porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou oblast duševního vlastnictví, a těžší následek by se neměl omezovat výslovně jen na předměty hmotného charakteru. Domnívám se, že hlubší spolupráce s odborníky v oblasti celního práva by přispěla vhodnější formulaci a zvýšení účinnosti aplikaci tohoto zákonného ustanovení v praxi.

Osnova dále v podstatě přebrala dosavadní znění trestných činů týkajících se porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi (příčemž nutno podotknout, že formulace uvedená v osnově a užívání pojmů kupříkladu

„kontrolované zboží“ vyznívá nejednoznačně, neboť celní předpisy přesně stanoví podmínky kontroly a dá se říci, že by termíny používané v zvláštních zákonech, na které se trestní zákon odvolává, měly vyznívat zcela jednoznačně). V extrémním slova smyslu by se dalo říci, že „kontrolované“ zboží je všechno zboží předložené nebo určené k celnímu řízení. Osnova tak přebírá i členění trestných činů, přičemž názvy jednotlivých skutkových podstat se stále opakují. § 240 má záhlaví „Porušování zákazu nebo omezení týkajícího se kontrolovaného zboží a technologie“, § 241 „Porušení povinností při nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi“ (zde se již používá množné číslo technologií, kdežto v prvním případě je užíváno číslo jednotné). § 242 „Zkreslování údajů a nevedení podkladů ohledně kontrolovaného zboží a technologií“. Dále je beze změny převzato stávající znění, a to v § 243 „Provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence“, § 244 „Porušení povinnosti v souvislosti s vydáním povolení a licence pro zahraniční obchod s vojenským materiálem“, § 245 „Zkreslování údajů a nevedení (nemá být spíše „nevedení“) podkladů ohledně zahraničního obchodu s vojenským materiálem“. Z formulačního a stylizačního hlediska se tu projevuje určitá snaha o zdokonalení formální stránky znění jednotlivých trestných činů, ale při závěrečném zpracování bude zapotřebí pozornost zaměřit i na drobné vady. Koncepce celkového zjednodušení a sladění by nebyla vhodná. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že Osnova návrhu rekodifikace v podstatě beze změny přebírá dosavadní trestné činy týkající se porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi a o zahraničním obchodu s vojenským materiálem (§ 240 až 245). Doplněny jsou jen určité okolnosti podmiňující

použití vyšší trestní sazby, přičemž u trestného činu provedení zahraničního obchodu (což není ten nejvýstižněji formulovaný název) s vojenským materiálem bez povolení a licence (§ 243) se také upřesňuje název ustanovení. Jedná se o doplnění litery d) „způsobí-li takovým činem, že vojenský materiál se dostane do oblasti válečného konfliktu, nebo kde je zvýšené nebezpečí válečného konfliktu“. Jedná se spíše o politické hledisko, než právní. Dále návrh doplňuje zákonné ustanovení o další odstavec zakotvující trestnost přípravy.

V podstatě lze hodnocení shrnout tak, že ani osnova nové rekodifikace nepřináší podstatné věcné zjednodušení stylizace a přehlednosti pro zvýšení účinnosti. Je však nutno vidět, že je zde patrná snaha o harmonické vyladění jednotlivých skutkových podstat těchto trestných činů.

Osnova přinesla i návrh zvláštního zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Domnívám se, že navrhované řešení této problematiky je účelnější než zahrnovat ji do trestního zákona.

V souvislosti s pojednávanou problematikou je tato otázka poměrně dosti podstatná, takže o ní musím stručně pojednat. Již delší dobu se celé mezinárodní fórum snaží postihovat ohrožování finančních zájmů společenství efektivními sankcemi.^{x)}

V mezinárodním právnickém i ekonomické prostředí sílí přesvědčení, že dosavadní právní nástroje sloužící k ochraně

^{x)} Šámal P.: K právní úpravě postihu poškozování finančních zájmů v ES in Zoufalý V(ed) Sborník z 15. Karlovarských právnických dnů, Linde 2005, s. 316 a následující.

společnosti před závadným a protiprávním jednáním právnických osob nejsou účinné a neplní dostatečně ani preventivní poslání. Od konce 70. let minulého století se proto v řadě politických, vědeckých nebo právních dokumentů objevuje požadavek, aby státy svým vnitrostátním právem sankcionovaly právnické osoby za jejich protiprávní jednání. Dokumenty tohoto druhu vznikly zejména na půdě OSN, Rady Evropy, EU, ale též vědeckých fórech, například světovém kongresu Mezinárodní společnosti pro trestní právo (AIDP), konaném v Rio de Janiero 1994, kde bylo doporučeno, aby bylo uvažováno o sankcích za protiprávní jednání právnických osob proti životnímu prostředí. Právní povaha těchto dokumentů je velmi rozdílná. V žádném však není obsažen kategorický požadavek na zavedení trestních sankcí „sensu stricto“ – trestně právních sankcí obsažených v zákoně. V některých mezinárodních dokumentech se zdůrazňuje respektování ústavněprávní nebo zákonné překážky vnitrostátního pro takový případ se připouštějí sankce i mimo trestní odpovědnost práva nedovolující zavést trestní odpovědnost kolektivních subjektů a právnických osob (například čl. 3, odst. 2 Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích z 11. prosince 1997 aj.). Tak kupříkladu přední němečtí teoretici, např. H.H. Jeschek Roxin aj. zdůraznili základní konstrukci trestní odpovědnosti na základě trestní odpovědnosti fyzických osob, jakož i celý soubor trestněprávních sankcí, které nelze aplikovat na právnické osoby. Šámal ve svém citované díle *Osnova trestního zákoníku* (s. 388) cituje mnohočetné úmluvy a mezinárodní dokumenty obsahující požadavek zavedení trestní odpovědnosti právních osob, V současné době se zdůrazňuje požadavek přehodnotit tradiční

koncepti trestní odpovědnosti spočívající na zavinění zejména v boji proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

Podstatným pramenem k širokým diskusím bylo vypracování projektu CORPUS IURIS. ^{x)} I u nás se rozvinula široká diskuse mezi předními teoretiky trestního práva – Císařovou, Púrym, Musilem, Šámalem aj. ^{xx)} (Šámal přednesl na toto téma příspěvek na VI. Karlovarských právnických dnech 1996). V podstatě se dá říci, že trestní právo kontinentální je založeno na principu viny, sankce mají působit pedagogicky a sociálně, což při trestním postihu právnických osob nepřichází prakticky v úvahu.

Přesto však některé evropské země se přiklonily k reformním úpravám provedeným například v roce 1976 v Nizozemsku, v Norsku 1991, Islandu 1993, ve Francii 1994, Slovinsku 1994 (byl vydán zvláštní zákon k TZ), ve Finsku 1995, Dánsku 1996, Belgii 1999. V některých zemích byla

^{x)} Delmas – Marty M.: Corpus Iuris der strafrechtlichem
Regelungen zum Schulz der finanziellem
Interessen de EU Deutsche
Übersetzung, Universität Würzburg,
Heymanns Ver. 1998

Fenyk J., Jílek D.: Corpus Iuris, Brno, Sypták, 1998 – český
překlad

^{xx)} Fenyk J.: Evropská právní oblast a Corpus Iuris jako možné
nástroje ochrany finančních zájmů ES, Trestní právo
11/1997

Musil J.: Trestní odpovědnost právnických osob v novém
francouzském trestním zákoně, Kriminallistika 4/1995

Púry F.: K diskusi o trestní odpovědnosti fyzických osob
jednajících za právnické osoby, Trestní právo 9/1996,
později Právní rozhledy 11/1997

přijata „pseudo trestněprávní odpovědnost právnických osob“, kde sankce se nenazývají tresty, a blíží se spíše ochranným opatřením, ve Španělsku se nazývají „přidatné důsledky“. Návrhy byly vypracovány ve Švýcarsku 1998, Bulharsku 1993, Chorvatsku, Litvě a Rumunsku. Tradiční je trestněprávní odpovědnost právnických osob v anglosaské oblasti, neboť tamní liberální tradici o dělbě moci lépe odpovídá univerzální pojetí trestání deliktů v soudním řízení. Zásadně právnické osoby neponesou trestní odpovědnost za všechny trestné činy, ale pouze za protiprávní jednání zákonem výslovně uvedené. Předpokladem je právní subjektivita. Výslovně by mely být vyňaty stát a jednotky územní samosprávy, trestní odpovědnost by měla být uplatňována i proti cizím právnickým osobám. Právnická osoba by měla trestněprávně odpovídat jen tehdy, jestliže zaviněně neučinila nezbytná opatření k odvrácení nebo odstranění škodlivých následků nebo je způsobila. Z hlediska základních forem jednání – konání a opomenutí – se nebude činit rozdíl mezi pravou a nepravou omisí, jako je tomu u osob fyzických, neboť lze důvodně předpokládat vyšší nároky na předcházení a zabránění škodlivých a protiprávních jednání právnických osob vyplývajících z povahy porušených právních povinností. Jinak řečeno, u právnické osoby není nutné rozlišovat porušení či nesplnění obecných a speciálních povinností, neboť pro právnickou osobu vždy platí povinnost speciální, jejíž nesplnění při naplnění dalších znaků konkrétního trestného činu zatíží právnickou osobu jako pachatele trestného činu.

V současné platné právní úpravě platí odpovědnost oprávněných osob jednajících za právnické osoby a jejich trestní postih. I tato otázka byla široce diskutována. ^{x)}

Určitá nejasnost a nerozhodnost je objevuje i v jiných právních oblastech.

Již jsem upozorňoval na nejasnost formulace a objasnění pojmů při formulaci odpovědnosti – fyzických a právnických osob v celním zákoně.

I zde se projevuje nezbytnost jasné konstrukce trestněprávní (i speciální – kupř. uvedené v celních předpisech apod.) odpovědnosti fyzických a právnických osob za protiprávní a společensky škodlivé jednání, která by měla být jednotná ve všech oblastech práva – teorii i praxi.

^{x)} Šámal P.: K trestní odpovědnosti fyzických osob oprávněných jednat za právnické osoby, Sborník z VI.

Karlovarských právnických dnů, Linde 1996

Teryngel P.: Ještě k rozlišení odpovědnosti právnických a fyzických osob, Trestní právo 12/1996, s. 9 a následující, aj.

VII. KAPITOLA

KOMPARACE SE ZAHRANIČNÍMI KONCEPCEMI

I v oblasti postihu porušování předpisů o oběhu zboží s cizinou platí různé rozdíly v právních úpravách různých států vycházejících z jejich politických požadavků a ambicí, z ekonomických a společenských zájmů v návaznosti na právní tradici a kulturu.

VII. 1. Německá koncepce trestněprávního postihu

Jak již bylo řečeno, německý trestní zákoník oblast trestní odpovědnosti za porušování předpisů o oběhu zboží s cizinou neobsahuje.

Celní delikty řadí německé trestní právo mezi daňové delikty. Zákon o povinných platbách (*Abgabeordnung* – (AO 1977) RiStBV s. 266, 267 z 16. 3. 1967 (BGBI I 613; 1977 I 269, změněném BGBI I 1336 z 19. 12. 1998) v § 369 nese název *Steuerstraftaten* (daňové trestné činy). Odstavec 1) citovaného zákonného ustanovení je již doplněn v závorce názvem „celní delikty“, který dále vypočítává:

- 1) trestné činy proti platným předpisům daňovým celním apod.;
- 2) „Bannbruch“, což § 372 vysvětluje jako porušení zákazu dovozu, vývozu nebo průvozu;
- 3) zfalšování dokladu k získání povolení nebo neoprávněných daňových (celních) výhod;
- 4) zvýhodňování takového pachatele formami účastenství či jinak.

Paragraf 370 Zkrácení daně (cla) v odstavci pátém postihuje všechny povinné platby týkající se ES, přičemž odstavec sedmý dodává, že platnost závisí nezávisle na právu, státu, či místu, kde byl trestný čin spáchán.

§ 370, odstavec I. hrozí trestem odnětí svobody do 5 let nebo peněžitým trestem tomu, kdo

- 1) předloží finančním či jiným orgánům nesprávné nebo neúplné údaje o skutečnostech, které podléhají daním (clu),
- 2) poruší povinnost tím, že uvede finanční či jiné orgány v omyl,
- 3) uvede falešné označení původu či ochranné známky a tím zkrátí svou daňovou (celní) povinnost nebo získá jiný neoprávněný majetkový prospěch.

Odstavec II. Pokus je trestný

Odstavec III. Ve zvláště závažných případech bude uložen trest odnětí svobody od 6 měsíců do 10 let. Za zvláště závažný případ se považuje, když pachatel

- 1) hrubě poruší svou povinnost (daňovou nebo celní) a tím zkrátí povinné platby nebo získá jiné výhody,
- 2) zneužije svá úřední oprávnění nebo služební postavení,
- 3) spoluprací s příslušným úředním pracovníkem přiměje k zneužití nebo obejití právní či služební povinnosti,
- 4) předloží falešné nebo neúplné doklady za účelem získání daňových či celních výhod nebo takovéto úlevy vyžaduje.

Odstavec IV. Ke snížení povinných plateb či nedodržení řádného postupu dojde, jestliže nebudou včas a v plném rozsahu splněny

příslušné povinnosti (daňové nebo celní); to platí i v případě, když uvedeným způsobem nebude včas splněna vyměřovací povinnost nebo potřebné ověření nebo dojde-li k neoprávněnému udělení výhod nebo zkrácení povinné platby; to platí v případě vyžadování prospěchu či výhod a dojde-li k porušení právní povinnosti či neoprávněnému právnímu úkonu. Podmínky první i druhé věty platí, jestliže nemohlo být vyměřeno řádné povinné plnění, a to i z jiných důvodů.

Odstavec V. Toto zákonné ustanovení platí i v případech, dojde-li k porušení zákazu dovozu, vývozu či průvozu.

Odstavec VI. 1) až 5) platí i tehdy, jestliže se čin vztahuje na porušení právních předpisů vydaných jiným státem Evropského společenství nebo se týkají státu vázaného mezinárodní smlouvou či jinak přidruženého. To platí i v případech poskytování vzájemných výhod, a to dle čl. 3, odst. 1 direktivy Rady z 25. 2. 1992 (ABL EG Nr I L 76 S 1) dle mezinárodních sazebníků povinných plateb pro uvedené zboží. Ta platí na zásadě principu reciprocity. Ministerstvo financí se souhlasem Spolkové rady je oprávněno vydat příslušný právní předpis, který stanoví na jaké státy a cizí občany se věta druhá vztahuje.

Další zákonná ustanovení upravují postih dalších podvodných jednání, účastenství obdobné překupnictví nebo jakýchkoliv dalších jednání, které přináší pro jiné osoby neoprávněné výhody či majetkový prospěch, jakož i porušujících práva ochranné známky, označení původu či jiného předmětu duševního vlastnictví.

(Překlad není přesný, má pouze orientační charakter).

K německému trestnímu zákonu ^{x)} jsou v příloze přiloženy odkazy nebo výňatky ze souvisejících zákonů, jako je Waffengesetz RiStBV 256, zákon o hospodářské soutěži, potravinářský a veterinární zákon a jiné tak, aby byl poskytnut zásadní přehled o správné aplikaci příslušných zákonných ustanovení.

VII. 2. Ruská koncepce trestního postihu

Koncepce trestního postihu porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou je zcela odlišná. Je konkrétní, věcná až kasuistická.

Trestní zákoník Ruské Federace ^{xx)} upravuje postih těchto trestných činů v hlavě VIII. - Trestná činnost ve sféře ekonomiky – a to v čl. 188 až 194. Koncepce vyznívá tradičně a odpovídá požadavkům na rozvoj ruské ekonomiky, formulace je velmi střízlivá, přehledná a jednoznačná.

Je nutno zdůraznit, že ruské trestní právo je významným prostředkem proti kriminalitě a porušování práva, vzhledem k geografické poloze a politickému postavení státu.

Trestní právo je velmi ovlivněno mezinárodní spoluprací. Platná kodifikace byla konstruována ve spolupráci s Institutem M.Placka ve Freiburgu. Ruská federace přistoupila ke všem podstatným mezinárodním dohodám.

^{x)} Tröndle H., Fischer T.: Strafgesetzbuch und Nebengesetze,
C.H. Beck, München, 1999

^{xx)} Skuratov J.I. a Lebeděv V.M.: Kommentarij k Ugolovnomu
kodeksu Rossijskoj Federaciji, Moskva 1990
NORMA INFA

Článek 188 „Kontraband“ – Pašeráctví vyznívá obdobně jako u nás. Odstavec první definuje tuto skutkovou podstatu tak, že zdůrazňuje značný rozsah zboží vyváženého, dováženého nebo převáženého přes státní hranici Ruské federace s úmyslem vyhnout se celní kontrole, nebo jejím ovlivněním pomocí falešných či neúplných dokladů nebo jiných prostředků, které zabraňují řádné celní kontrole a proclení.

Odstavec druhý obsahuje trestnost převozu narkotických, psychotropních látek, jakož i silně působících radioaktivních, jaderných a obdobných prostředků a látek, zbraní, výbušnin, bojových prostředků a látek, chemických, biologických a jiných zbraní masového využití, přičemž byla porušena závazná zákonná pravidla o nakládání s těmito nebezpečnými látkami a prostředky, jakož i zde je obsažen zákaz vývozu strategických surovin, kulturních hodnot, společnou podmínkou je porušení závazných pravidel s úmyslem vyhnout se celní kontrole použitím neúplných nebo falešných dokladů o identifikaci či jiným způsobem dosažení celních výhod či jiných nezákonných cílů. Trest odnětí svobody hrozí v trvání od tří do sedmi let a konfiskací zboží či bez ní. Zvláště přitěžující okolnosti jsou uvedeny v dalším odstavci citovaného zákonného ustanovení – opakovaná trestná činnost, zneužití služebního postavení nebo v souvislosti s tím, použitím násilí vůči celním orgánům, to vše zvyšuje trest odnětí svobody od 5 do 10 let s konfiskací majetku nebo bez ní.

Další odstavec postihuje tuto trestnou činnost spáchanou organizovanou skupinou, kde hrozí trest od 7 do 12 let a obligátní propadnutí majetku.

Komentář poskytuje objasnění všech pojmů, jakož i odkaz na příslušné zákonné normy zakazující vývoz či průvoz uvedeného zboží.

Dále je uvedeno, že trestní postih nakládání s narkotickými psychotropními a ostatními nebezpečnými látkami je obsažen i v jiných člancích TZ, kupř. čl. 189, 190, 218, 220, 222, 228, 234, 248 a dalších.

Článek 189 postihuje porušení zákazu vývozu technologií, vědecko-technických informací a služeb využitelných pro vytvoření zbraní masového ničení, ozbrojování a vojenské techniky. I zde trestní zákon vychází ze speciálního zákona „O státní regulaci zahraničního obchodu“ z 13. října 1995 a cituje i výkladová stanoviska Nejvyššího soudu.

Článek 190 postihuje nezákonný vývoz uměleckých děl, historických, archeologických předmětů s trestem odnětí svobody do 8 let.

Článek 191 postihuje nezákonný obchod s drahými kovy, přírodními polodrahokamy, perlami a drahými kameny. Tresty zde nejsou příliš přísné.

Článek 192 postihuje porušování pravidel o přednostním právu státu na výkup drahých kovů a drahých kamenů, což postihuje i jejich zákaz nezákonného vývozu.

Článek 194 postihuje vyhýbání se placení cla – samozřejmě ve větším rozsahu, přičemž komentář odkazuje na celní tarif obdobný celnímu sazebníku ES. Kvalifikovaná podstata postihuje opakovanou trestnou činnost.

Postih nezákonného nakládání se zbraněmi, bojovými prostředky, strategickými technologiemi a informacemi postihují i jiná ustanovení trestního zákoníku.

VIII. KAPITOLA

ZÁVĚR

Jak již zakotvily základní mezinárodní dokumenty ES, každá země si upravuje trestní postih porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou samostatně s přihlédnutím k vlastním zájmům a potřebám, vždy však s respektem k mezinárodním úmlouvám a normám EU, které zajišťují ochranu oblasti svobody, bezpečí a pořádku.

Při hodnocení či porovnávání naší právní úpravy se zahraničními, jsem dospěl k závěru, že naše právní úprava je uspokojivá, vychází a odpovídá mezinárodním závazkům našeho státu. Kdyby došlo k harmoničtějšímu souladu celního zákona, respektive teorie s trestněprávní naukou, zejména v oblasti členění protiprávních jednání, mohlo by to účinnosti prospět.

Bohužel oblast trestního práva a bezpečnosti – a tedy i problematika porušování celních předpisů patří do 3. pilíře EU. Tyto normy jsou v zásadě ponechány v kompetenci jednotlivých států – a tak je i jednotná koncepce místy iluzorní. Již samy základy trestní odpovědnosti jsou v jednotlivých zemích EU odlišné a bude obtížné i nadále se přiblížit k uspokojivému vyřešení problémů. (U nás příklad věková hranice pachatelů, trestnost přípravy aj.)

Oblast boje s hospodářskou kriminalitou je náročný úkol. Vyžaduje rozsáhlé znalosti všech souvisejících předpisů, našich i komunitárních, které se stále mění. Pachatelé mají bohužel lepší komunikační prostředky a možnosti, technické a finanční vybavení, než pracovníci orgánů činných v trestním řízení, mění a zdokonalují formy své trestné činnosti, propojují se

zahraničními skupinami, využívají všech slabin naší právní úpravy i praxe, takže jejich odhalení, a zejména usvědčení, je velice složité. Statistiky dokazují, že snaha omezit tuto kriminalitu se setkává s úspěchem, i když latentnost přetrvává. Úspěchy prokazují nezbytnost spolupráce odborníků z mnoha dalších profesí. Celní orgány jsou v tomto boji důležitou složkou. Přes významný podíl celních orgánů v boji s kriminalitou nebyla dosud věnována patřičná pozornost řešení společných úkolů s bezpečnostními orgány, jakož i sladění právních předpisů a opatření. Převládá stále sektorový přístup.

Při zkoumání a analýze této problematiky nacházíme v celním právu (v našem i v mezinárodním měřítku) řadu podnětů, které by bylo možno využít pro zlepšení trestněprávní teorie i praxe. Tak kupříkladu uzákonění možnosti využívat služeb informátora i s podmínkami jejich finančního zabezpečení, je pro trestní právo průlomem. Kolik diskuzí a problémů vyvolala snaha využívání operativněpátracích prostředků v celním zákoně (bez odkazu na příslušné ustanovení trestního řádu). To se zdá být jednoduché, ale bylo by pravděpodobně vhodné věnovat právní úpravě i praxi pečlivější pozornost z hlediska zajištění ochrany ústavních práv, která je zakotvena v trestním řádu.

Činnost celních orgánů je teoreticky i metodicky poměrně dobře vypracovaná, avšak pouze ze sektorového hlediska. V celé komplexní šíři všech opatření potřebných k zajištění prostoru svobody, spravedlnosti a práva se jeví potřeba věnovat pozornost hodnocení a zdokonalení právní úpravy i praxe celních orgánů i z hlediska trestně právního.

Praxe je postupně zdokonalována vlivem mezinárodní spolupráce a výměny informací a zkušeností. Teoretická analýza celé problematiky a jejího zákonného řešení chybí. O tom ostatně

svědčí i nesystémové zpracování zvláštní části návrhu nového trestního zákona.

Tato práce je projevem snahy přispět ke zlepšení teoretické úrovně řešení rozsáhlé a složité problematiky omezování porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou jak z hlediska represe, tak i prevence.

Jde o naléhavý úkol, má-li být celní problematika upravena způsobem, který by prospěl našemu státu a jeho ekonomické situaci.

Zejména je nutné vytyčit problematiku a její pojetí v souladu s celou koncepcí hospodářské politiky státu a určit priority, na které by bylo třeba se v oblasti prevence a represe těchto deliktů zaměřit.

SEZNAM LITERATURY

- Bakeš M.: Finanční právo, C.H.Beck, 2006, II. vydání
- Bakeš M.: Teoretické otázky finančního práva, UK Praha 1979
- Balga J. a kol.: Acqui Wchengen, Akademia Policejného Zboru Bratislava, 2001
- Budka I.: Právní úprava použití agenta a její praktická realizace, Právní praxe 5/1997
- Císařová D., Fenyk J. a kol.: Trestní právo procesní, Linde 2006
- Císařová D.: Odepření účasti obhájce při vyšetřovacích úkonech, Socialistická zákonnost 9/1983
- Coufal P.: Aktuální rozhodování o vazbě ve světle nálezů Ústavního soudu, Trestní právo 3/1997
- Culen D. a kol.: Cooperation in Justice and Home Affairs, An Evaluation of the Third Pillar in Practice Working Paper No 23, Series Politics an Administration European University Press Brusel 1996
- Delmas Marty M.: Corpus Iuris – Die strafrechtliche Regelung zum Schulz der finanziellen Interessen der EU (Deutsche Übersetzung) Universität Würzburg, 1988
- Dolenský A.: Neodkladné vyšetřovací úkony a obhajoba, 22/1981
- Fenyk J.: Corpus Iuris, Sypták, Brno 1998 (český překlad)
- Fenyk J.: Evropská právní oblast a Corpus Iuris jako možné nástroje ochrany finančních zájmů ES, Trestní právo 11/1997
- Fenyk J.: Veřejná obžaloba, Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, 62/2001
- Fenyk J.: Harmonizace trestního práva a související legislativy v oblasti finančních zájmů ES, Brno, 15. 9. 2000
- Fenyk J.: Postavení státního zástupce po novele trestního řádu, Bulletin advokacie 11 – 12/2001
- Fenyk J.: Právní styk s cizinou v trestním a netrestním řízení, Linde 1997

- Fiala B., Piknová M.: Evropská unie, Brno CDK 2003
- Fiala B., Piknová M.: Rozšiřování ES/EU, Brno, Masarykova universita, 2001
- Grasso G.: Comunidades Europeas y derecho penal, University de Castilla La Macha 1993
- Hendrych D. a kol.: Správní právo, C.H.Beck, 1996
- Hrachovec P.: Formy zajištění majetku obviněného v trestním řízení, Socialistická zákonnost 1/1984
- Hrubala P.: K problematike zadrzenia, Justičná revue 5/1992
- Chuděra O.: Postavení obviněného v řízení o zabránění věci, Socialistické soudnictvo 10/1997
- Jelínek J.: Trestní právo procesní, Linde, 2006
- Keller P.: Internationale Zusammenarbeit de zöllbehörde im Bereich der Antragsverfolgung, Sborník z mezinárodní konference, Münster 2000
- Kratochvíl V.: Zrcadlo prvních třecetišesti paragrafů TZ, Trestněprávní revue 1/2003
- Kružiková E. a kol.: Právo životního prostředí ES, Linde, 2003
- Kuržeja J. a kol.: Cizinecká a pohraniční policie, Policejní akademie ČR 2003
- Kybič K.: K použití odposlechu a záznamu telekomunikačního důkaz, Trestněprávní revue 4/2002
- Louis J.V.: The Community Legal Order, Third, compl.rev.ed.Brusel, 1995
- Mandák V.: Neodkladné vyšetrovací úkony a obhajoba, Bulletin advokacie 22/1981
- Mandák V.: Zajištění osoby obviněného v trestním řízení, Orbis, 1975
- Musil J.: Použití operativní techniky k důkazním účelům v trestním řízení – zahraniční srovnání, Trestní právo 4/1999
- Musil J. a kol.: Trestní právo procesní, C.H.Beck, 2007
- Musil J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v novém francouzském právu, Kriminalistika 4/1995

- Neústupná L. a kol.: Evropské společenství (jednotný trh, společná politika (EHS) koordinace politik, systém orgánů, Právo Praha, Prospectum, 1992
- Nováčková D.: Schengenské dimenze, Evropské a mezinárodní právo 3/1999
- Nováčková D.: Základy evropského práva, Slovenské a mezinárodní právo, 1 - 2/2002
- Novotný O.: Kriminologie, ASPI, 2004
- Novotný O.: Trestní právo hmotné, ASPI, 2007
- Partussi A.: Police cooperation among Member states of European Union as an instrument of space freedom,
- Pikna B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu, Linde, 2003
- Pikna B.: Evropské právo se zaměřením na justici a vnitřní věci, Policejní akademie, 2000
- Pikna B.: Proces sbližování vnitrostátního práva s právem ES, Kriminalistika 4/1999
- Pikna B.: Evropská unie – právní akty třetího pilíře, Právník 2/2001
- Pikna B.: Základní instrumenty aproximace českého práva s právem evropským se zaměřením na justici a vnitřní věci, Právník 11/2001
- Pikna B.: Amsterdamská smlouva a její dopady do oblasti společné zahraniční politiky a bezpečnosti, Právník 5/2000
- Pikna B.: Schengenský systém po Amsterdamu, Mezinárodní politika 2/2000
- Pikna B.: Dokumenty s komentářem ke studiu evropského práva se zaměřením na oblast vnitřních věcí, Policejní akademie, 2001
- Pípek J.: Evropský modelový trestní zákoník, Právník 9/1999
- Pípek J.: Evropská spolupráce v trestním právu, Právník 3/1999
- Pipková H.: K postupné implementaci opatření třetího pilíře v členských státech EU v oblasti vzájemné právní pomoci v trestních věcech, Evropské právo 3/2002

- Pomahač E.: Evropské právo – stručný přehled, Karolinum, 2003
- Púry F.: K diskusi o trestní odpovědnosti fyzických osob
jednajících za právnické osoby, Právní rozhledy
11/1997
- Rozehnalová N., Týč V.: Evropský justiční prostor v civilních
věcech, Masarykova univerzita, Brno, 2003
- Slovník veřejného práva československého, Eurolex Bohemia,
Praha, 2000
- Skuratov J.I., Lebeděv V.M.: Kommentarij k Ugolovnomu
Kodeksu RF, Moskva, 1990
- Souček J., Škrabalová A.: Odposlech a záznam
telekomunikačního provozu z pohledu de lege lata i de
lege ferenda, Trestní právo 4/2002
- Šámal P.: K Trestní odpovědnosti fyzických osob oprávněných
jednat za právnické osoby, Sborník
z VI. Karlovarských právních dnů, Linde, 1996
- Šámal P.: Trestní zákon, komentář, C.H.Beck, 2004
- Šámal P.: Odposlech a záznam telekomunikačního provozu,
Trestní právo 4/2002
- Šámal P.: Osnova trestního zákoníku, C.H.Beck, 2006
- Šámal P.: K právní úpravě postihu poškození finančních zájmů
v ES, Sborník z VI. Karlovarských právních dnů,
Linde, 2005
- Ševčík V.: Některé ústavní aspekty odposlechu a záznamu
z telekomunikačního provozu, Bulletin advokacie
6 – 7/1996
- Šturma P. a kol.: Mezinárodní a evropské instrumenty boje proti
terorizmu a organizovanému zločinu, C.H.Beck 2003
- Šturma P. a kol.: Mezinárodní právo na přelomu tisíciletí,
C.H.Beck, 2003
- Teryngel P.: Ještě k rozlišení odpovědnosti právnických a
fyzických osob, Trestní právo 12/1996
- Thies M.: Schengenská dohoda o svobodě pohybu osob v EU,
Brusel, 1995
- Týč V.: Základy práva EU pro ekonomy, Linde, 2001